

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

HOSPODÁŘSKÁ KRIZE 30. LET 20. STOLETÍ

Autor práce: Jana Nováková

Studijní obor: Regionální studia

Forma studia: Kombinované studium

Vedoucí práce: Ing. Jiří Dušek

Katedra: Katedra společenských věd

2010

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna ke studijním účelům.

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Ing. Jiřímu Duškovi, za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Obsah

Úvod.....	6
1 Metodika a cíl bakalářské práce.....	7
2 Počátky krize	8
2.1 Černý čtvrtek 24. října 1929 – černý pátek 25. října 1929.....	9
2.2 Index Dow Jones	10
2.3 Černé pondělí 28. října 1929 – černé úterý 29. října 1929.....	10
2.4 Sociální nerovnosti.....	11
3 Prezidenti Spojených států amerických v době krize.....	13
3.1 Herbert Hoover.....	13
3.2 Franklin Delan Roosevelt.....	15
4 Ekonomická opatření v době krize.....	17
4.1 New Deal „Nový úděl“	17
4.2 Pozitivní a negativní myšlenky New Dealu	18
4.3 Zlatý standard.....	19
5 Teorie výkladu příčin hospodářské krize 30. let 20. století.....	22
5.1 John Maynard Keynes (1883-1946).....	22
5.2 Milton Friedman (1912-2006)	25
5.3 Friedrich August von Hayek (1899-1992).....	27
6 Federal Reserve Systém.....	31
7 Velká hospodářská krize 30. let 20. století v Evropě	33
7.1 Francie.....	33
7.2 Německo	34
7.3 Velká Británie	35
8 Současná hospodářská krize	37
8.1 Počátek současné hospodářské krize.....	37
8.2 Příčiny současné hospodářské krize.....	38
8.3 Důsledky současné hospodářské krize	39
8.4 Pohled ekonomů na současnou krizi	40
Závěr.....	43
Seznam použité literatury	45

Abstrakt.....	51
Abstract.....	52

Úvod

Ve své bakalářské práci bych se chtěla zaměřit na problematiku hospodářské krize ve 30. letech 20. století v USA a pohlédnout na současnou krizi v dnešním světě, respektive na problémy způsobující krizi. Znepokojivý je její globální charakter, svědčící o tom, že finanční systém je v dnešní době již silně provázán a obávaným problémem je regulace finančních trhů. Přehnaná a uspěchaná je však reakce vlád, které ve snaze zabránit krachům, vstupují do problémových finančních institucí, znárodňují je a neváhají používat statisíce miliard dolarů a eur daňových poplatníků k vykupování nezdravých aktiv. Tyto zásahy států do finančního sektoru jsou jenom morálním hazardem s časem.

Hospodářská krize je v dnešní době velice diskutabilním tématem. Dennodenně se řeší otázky, proč krize vznikla a proč oťásla nejen světovým hospodářstvím, ale také hospodářskou politikou. V současnosti se často analyzují příčiny hospodářské krize ve 30. letech 20. století a porovnávají se s dnešní. Ekonomové se neshodují na pravém důvodu vzniku krizí. Historie ukazuje, že krize se objevuje již začátkem 19. století a od té doby se opakují s podobným průběhem.

Na počátku všech krizí je zpravidla změna hospodářské situace, jejíž příčinou může být například válka, hospodářský rozkvět, změna v inflačním vývoji, levné peníze díky nízkým úrokovým sazbám nebo objevení nových technologií. Rychlý zisk přitahuje investory, kteří tak udržují růst trhu. Růstová fáze může trvat několik měsíců, ale i několik let. Co se týče obsahové stránky mé práce, nejdříve bych chtěla nastínit pravděpodobnost vzniku světové ekonomické krize, názory tehdejších a dnešních ekonomů, snahy prezidentů USA řešit tuto krizi. Jak se s ní svět vyrovnával, jaký měla ekonomický dopad na obyčejné lidi i na jejich psychickou stránku. Velká deprese způsobila velké změny v myšlení lidí, což se odvíjelo od nezaměstnanosti. Krize neměla na všechny lidi ve světě stejný dopad.

Příčiny krize vyplývají z nezodpovědného a slabě regulovaného finančního trhu. Nestabilní finanční systém je obětí masivního zadlužování spotřebitelů a bubliny trhu realit.

1 Metodika a cíl bakalářské práce

Práce vychází hlavně z literatury českých a amerických ekonomů, zabývajících se historickým vývojem krizí, a z dokumentů z internetových zdrojů. Ze zmíněných studijních materiálů budou vyvozeny závěry, vedoucí k hlavnímu problému krizí, a otázky nastíněné v úvodu budou zodpovězeny. V práci se nachází pozitivní i negativní aspekty a příčiny vzniklých krizí.

Je potřeba určit, zda strategie jednotlivých vlád států bude při řešení problémů hospodářské situace prospěšná pro dané země či nikoliv.

Cílem této bakalářské práce je analyzovat počátek a průběh Velké hospodářské krize 30. let 20. století v USA, její šíření, které způsobily chybné kroky státních vlád USA, ale také nečinnost ekonomů, teoretiků, kteří nedokázali adekvátně na krizi reagovat.

Práce porovnává hlavní myšlenky dvou ekonomických proudů na vypořádání se s Velkou hospodářskou krizí a na použitelnost těchto ideologií při řešení současné krize. Myšlenky stoupců keynesiánského proudu, které směřují především k masivnímu státnímu zásahu do ekonomiky, a myšlenky monetaristů, kteří dokazovali, že měnová politika má na poptávku a národní důchod silné účinky, se v současné krizi prolínají tak, že fiskální politika musí podpořit tu monetární pro souhrnnou poptávku. Z těchto analýz vyplývá, že ani jedna teorie sama o sobě nestačí.

Práce se dotkne počátků současné celosvětové krize, dosavadního průběhu a odhadu současných ekonomů a politiků na další vývoj, který se velice liší a není jednotný ani v rámci Evropské unie.

Práce je zakončena náhledem na podobnosti mezi oběma krizemi - stupňující se problémy na trhu s nemovitostmi a volání po větší deregulaci a omezování kontroly. To vše zhoršuje globální propojení ekonomiky.

2 Počátky krize

Počátky Velké hospodářské krize je možné dát do souvislostí s poválečným vývojem v letech 1921 – 1922. V období 1924 – 1929 byla krize překonána a nastalo období hospodářského vzestupu. Poválečná doba 20. let 20. století se vyznačovala prudkým vzestupem vědeckých objevů, masivním využitím elektrické energie, poklesem dopravních nákladů, novými způsoby komunikace. Toto spotřebitelské chování amerického obyvatelstva proměnilo společnost ve společnost konzumní, která preferovala především zboží dlouhodobé spotřeby, nebyl to pouze automobil, elektrické spotřebiče, ale především dům financovaný půjčkami. Čili tahounem hospodářství bylo stavebnictví, které žilo z rostoucích příjmů obyvatelstva a ze státních zakázek směřujících k budování infrastruktury. Charakteristikou poválečné doby byla koncentrace majetku a vlastnických práv, což umožňovala vládní politika tím, že podporovala soukromé podnikatele v průmyslu i v bankovníctví. Takzvaný klientelismus měl negativní vliv na vývoj americké ekonomiky. Nepříznivé pro konec 20. let 20. století byla kombinace nerovného rozdělení příjmů ve společnosti a extenzivních spekulací na burze. Více peněz se dostávalo k bohatým lidem a průmyslovým podnikům, což vedlo postupně k vymizení střední třídy.¹

V roce 1929 bylo 0,1 % nejbohatších Američanů, kteří vlastnili 34 % všech dolarů, zatímco 80 % Američanů žilo bez úspor a na dluh. Příčinou hospodářského poklesu bylo velké rozšíření výrobních kapacit, s čímž se kupní síla nemohla vyrovnat. Klesal odbyt průmyslu. Náklady podniku klesaly především tím, že mzdy zůstávaly stejné. Většina příjmů šla do korporátních rukou. Přesto ekonomika fungovala velice dobře navzdory tomu, že bohatí bohatli a stát se postupně vzdával veškeré ekonomické moci. To, že stát již na nic neměl, zakrývala skutečnost, že do ekonomiky investovali bohatí Američané. 20. léta 20. století znamenala pro USA období velkého ekonomického růstu. Ekonomický růst byl podporován expanzivní politikou levných úvěrů. Rozmach půjček byl vlastně prodlouženou rukou spekulativního kapitálu. Za Velkou hospodářskou krizí stojí úvěrová expanze a optimismus investorů a jejich ochota investovat do akcií, což směřovalo k přehřátí ekonomiky. Tyto základní dominanty amerického hospodářství historicky vedly ke krizi.²

¹ *Kdy, kde, proč a jak se to stalo.* Praha : Reader's Digest Výběr s. r. o., 1997, s. 333. ISBN 80-902069-6-4.

² OPATRŇY, J. *Amerika v proměnách století.* Praha : Libri, 1998, s. 295. ISBN 80-85983-42-7.

Většinu peněz makléři od státu lehce získali místo toho, aby stát se snažil o spravedlivou směnu zboží. Sumy peněz, které byly potřeba pro chod podniku, pocházely z burzy, podnikům už nepatřily a točily se tak ve státě nekontrolovaných rukou. Burza žila z akumulace kapitálu fungujícího, ale již z nově tištěných peněz. Bez spekulativních peněz už by podniky nefungovaly. V roce 1928 rostl Index Dow Jones (ukazatel hospodářského růstu) strmě vzhůru. Vyvolal obrovskou vlnu zájmu o investice a především o investice, na které nebylo potřeba peněz. Znakem amerického hospodářského systému je role bank. Banky fungovaly jako shromažďování vkladů, ty investovaly především do akciového trhu. Nebyla stanovena závazná pravidla pro tvorbu rezerv na kurzové ztráty cenných papírů. Banky dosahovaly snadných zisků, poskytovaly levné úvěry, nezajímaly se o platební schopnost dlužníků. Dlužníci sice ručili svými nemovitostmi, ale ty ztrácely v krizi svou hodnotu, a tím i hodnotu zástavní. V roce 1929 vlivem spekulací s cennými papíry došlo ke krachu na Newyorské burze, kterému předcházelo to, že burza živila sama sebe. Akciový trh vstřebával vysoké sumy prostředků, zvyšovalo se bohatství Američanů, ale pouze jen v cenných papírech a především nákupem formou splátkových obchodů, růst spekulativní bubliny oddaloval katastrofu, která byla nevyhnutelná. Zahraniční investoři a drobní spekulanti začali stahovat své investice. Na Newyorskou burzu se valily negativní zprávy o světovém hospodářském vývoji. Regulační úřady neměly v rukou jediný nástroj, jak by pád pozastavily. V pondělí 21. října 1929 měla Newyorská burza vyprodáno, nereagovala a začala se hroutit. Kolaps nastal 24. října 1929, kdy se investoři ještě snažili zastavit pád masivním nákupem akcií.³

2.1 Černý čtvrtek 24. října 1929 – černý pátek 25. října 1929

Černý čtvrtek (v Evropě černý pátek, protože zprávy z americké burzy dorazily až v pátek dopoledne).

24. října 1929 začalo obchodování s akciemi na stabilní úrovni, avšak v obrovském měřítku. Akcie firmy Kennecott se objevily na trhu v počtu 20 000 kusů, akcie General Motors ve zhruba stejně velkém množství. Kurzy klesaly. Než uplynula první hodina obchodování, bylo zřejmé, že kurzy šly dolů s nebyvalou a ohromující silou. Zaměstnanci i klienti makléřských firem v celých Státech sledovali nejnovější kurzy. Pravděpodobně se zdá, že principiální příčinou zlomu během první hodiny 24. října nebyla panika. Příčinou problémů byly nucené prodeje, nucený výprodej stovek

³ OPATRŇY, J. *Amerika v proměnách století*. Praha : Libri, 1998, s. 296. ISBN 80-85983-42-7.

tisíc akcií z účtů obchodníků, kteří se octli v problémech, protože jejich úvěrové účty byly úplně nebo téměř vyčerpané. Při čtvrtčním krachu na Newyorské burze změnilo majitele 13 881 000 akcií, čímž kurzovní ztráty překročily pět miliard dolarů, to je asi 170 miliard Kč.⁴

2.2 Index Dow Jones

Index Dow Jones začal kolísat v pondělí 21. října 1929, ve středu 23. října 1929 poklesly akcie o 5,9 % a během „Černého čtvrtka“ poklesl Index Dow Jones o 3,2 %, tento pokles znamenal překonání kritické hodnoty ztráty, která měla za následek epidemii platební neschopnosti a Velkou hospodářskou krizi ve 30. letech 20. století.

Historik Frederic Lewis Allen popsal památný den následovně: „Obchodování začalo na stabilní úrovni, avšak v obrovském měřítku. Akcie firmy Kennecott se objevily na trhu v bloku 20 000 kusů, akcie General Motors ve zhruba stejném množství. Náhle se trend zlomil. Nápor prodejních příkazů byl znepokojivě silný. Kurzy klesaly. Než uplynula první hodina obchodování, bylo zřejmé, že kurzy šly dolů s nebývalou a ohromující silou. Zaměstnanci a klienti makléřských firem v celých Státech sledovali nejnovější kurzy a dívali se jeden na druhého s výrazem překvapení a rozpaků. Odkud proboha přicházela ta záplava prodejních příkazů? Přesná odpověď na tuto otázku nebude asi nikdy známa. Zdá se však pravděpodobné, že principiální příčinou zlomu během první hodiny 24. října 1929 nebyla panika. Příčinou problémů byly nucené prodeje. Nucený výprodej stovek tisíc akcií z účtů obchodníků, kteří se octli v problémech, protože jejich úvěrové účty byly téměř nebo úplně vyčerpané. Gigantická stavba trhu podložená spekulativními úvěry se začala hroutit pod vlastní vahou. Nebylo ani náznaku nějaké podpory. Dolů, dolů, dolů. Hluk na burzovním parketu přerostl v panický řev“.⁵

2.3 Černé pondělí 28. října 1929 – černé úterý 29. října 1929

28. října roku 1929 poklesl Index Dow Jones o 12,3 %. V úterý 29. října zkusily banky poslední zoufalý pokus: intervenční nákup akcií ve prospěch posílení kurzů akcií.

⁴ *Oxfordský slovník světových dějin - Krach na newyorské burze*. Praha : Academia, 2005, s. 320. ISBN 80-200-1054-8.

⁵ *Velká deprese* [online]. 1996, 5.2.2007 [cit. 2009-12-28]. Dostupný z WWW: <http://neviditelnypes.lidovky.cz/ekonomie-ekonomicky-nepravidelnik-xiii-f0n-p_ekonomika.asp?c=A070204_123823_p_ekonomika_wag>.

Vedl však pouze k dalšímu tlaku na hotovostní rezervy bank. Pokus selhal, ale trh již neklesal, ale hroutil se. Bankovní sektor měl opravdu vážný problém. Oslabování amerického hospodářství však začalo již mnohem dříve. Již počátkem roku 1929 existovaly první příznaky blížící se recese. Silný pokles cen přivedl zemědělství, které bylo předtím na vzestupu, do kritické situace. V polovině roku se zhoršily další hospodářské ukazatele. Nastal pokles výroby a zaměstnanosti. První výraznější propady akciového trhu v červnu a prosinci roku 1928 však byly rychle zapomenuty a nákupní euforie měla opět cestu volnou. V říjnu roku 1929 si museli připustit, že se blíží recese nebo snad dokonce hluboká deprese. Počátkem roku 1930 se také na burzu vrátil optimismus a vedoucí americký akciový index Dow Jones posílil z 248,48 bodů (1. ledna 1930) až na 294,1 bodů (17. dubna 1930). Ihned se objevily hlasy o návratu "zlatých časů". Tehdejší americký prezident Herbert Hoover, který 1. května 1930 (téměř přesně na vrcholu krátkodobého vzestupu) prohlásil: "Já jsem přesvědčen, že jsme již to nejhorší přestáli a hospodářství se naším společným úsilím brzy zotaví." To nejhorší však stálo teprve přede dveřmi.⁶

2.4 Sociální nerovnosti

Měnová politika byla stále inflační (FED se snažil zvyšovat tu část nabídky peněz, kterou měl pod kontrolou). Lidé ale ztráceli důvěru v bankovní systém a vybírali své účty. Podniky krachovaly. Bankovní rezervy dramaticky klesaly. Ceny klesaly tím více, čím více lidé ztráceli důvěru v bankovní systém. Velké podniky však do konce roku 1931 nesnižovaly mzdy. Uprostřed největší hospodářské krize tedy rostly reálné mzdy. Vysoký životní standard si zachovávali ti, co pracovali. Nezaměstnanost byla ovšem obrovská a ti, co nepracovali, živořili mnohdy na hranici hladu. Nová pracovní místa se ale nevytvářela, protože vysoké mzdy nikdo nemohl v době krize zaplatit. Platební neschopnost obchodníků s cennými papíry a bank dále vyústila v další pokles kurzů akcií, což mělo za následek pokles hodnoty akciových portfolií ve vlastnictví bank, podniků i jednotlivců. Ekonomika i akciový trh se octly na počátku klesající spirály, která vešla do dějin pod názvem Velká hospodářská krize. Pád cen akcií, který začal v říjnu 1929, pokračoval až do července roku 1932. Průměrná cena akcií tehdy poklesla zhruba na šestinu původní hodnoty z roku 1929. Pád akciových indexů byl

⁶ *Od první světové války ke světové hospodářské krizi* [online]. Praha : Peníze.cz, 29.7.2003. [cit. 2009-12-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.penize.cz/15897-od-prvni-svetove-valky-ke-svetove-hospodarske-krizi>>.

doprovázen hospodářskou krizí. Hrubý domácí produkt americké ekonomiky poklesl mezi lety 1929 a 1933 o 30 %. Lidé, kteří pracovali, dostávali přes klesající produktivitu stále vyšší platy, ostatní žebřali na ulicích. Nezaměstnanost byla obrovská (během let 1932 až 1935 nepoklesla pod 20 %, přičemž v některých průmyslových lokalitách byla až osmdesátiprocentní) a ještě v roce 1939 postihovala přes 17 % průběšchopného amerického obyvatelstva. Počet bankrotů byl nesmírný, přičemž jen počet krachů bank dosáhl neuvěřitelného čísla téměř deseti tisíc. Šlo o obrovskou katastrofu, která zasáhla do vývoje světových dějin. Ekonomové a politikové tehdejší doby byli naprosto zaskočení a dezorientováni.⁷

V roce 1929 mělo zaměstnání 11 milionů Američanek. V době krize přišly o práci hlavně ženy. Muži byli bráni jako živitelé rodiny. Když přišli o práci muži, špatně se s tím vyrovnávali, už nebyli hlavou rodin, manželky už se jich neptaly, co mohou koupit či nemohou. Teď už neměli možnost mluvit do rodinných financí. Mnoho mužů od rodin odešlo nebo spáchalo sebevraždu. Ženy to v té době neměly jednoduché. Když zůstaly samy s dětmi, musely se o sebe postarat, pomáhali jim příbuzní nebo se musely naučit žít opravdu s málem. Ženy nikdy nechodily do fronty pro polévku ani pro chleba, ve frontách na polévku stáli opravdu jen muži. Ženy, které byly bez práce, to braly jako velkou prohru a ostudu a staly se z nich bezdomovkyně. V těchto časech se také neuzavíralo manželství, převládalo bezdětné manželství, spíše to byl vztah kamarádského typu. Přivést dítě na svět se bralo jako nemorální. Kládli si otázku, zda je vůbec možné přivést dítě do tohoto světa, kde na něj čeká chudoba a možná i hladovění. Hospodářská krize připravila Ameriku o 3 miliony dětí. Nebylo módní se ani brát. Plno lidí zůstávalo svobodných. Když se chtěl pár vzít, tak rada města měla podmínku, že pokud se vezmou, tak často žena dostala výpověď jen proto, aby byl v rodině zaměstnán jen jeden člen. Chtěli pracovat oba dva, protože v určitých případech v rodinách pracovali právě jen oni a museli živit svou rodinu.⁸

⁷ Selhání FEDu způsobilo černý čtvrtek na newyorské burze [online]. Zprávy24.cz, 24.10.2005 [cit. 2009-12-15]. Dostupný z WWW: <<http://zpravy24.pantax.cz/2005/10/24.10.05.htm>>.

⁸ VODIČKA, M. *Den, kdy došly prachy*. vyd. 1. Praha : Práh, 2009, s. 77. ISBN 978-80-7252-260-6.

3 Prezidenti Spojených států amerických v době krize

3.1 Herbert Hoover

Herbert Hoover, který byl americkým prezidentem v letech 1929–33, celá 20. léta 20. století dokazoval, že je zastáncem silného státu v ekonomice.

Věřil, že hospodářství si pomůže samo. Jeho vlastní filozofie omezovala možnost vládního zásahu a Hoover od ní odmítal upustit i ve chvíli nouze. Ve své filozofii dokazoval, jak spekulční mánie živila konjunkturu. Kritizoval americké podnikatele, že udržovali v letech konjunktury stávající cenovou úroveň a sklízeli zisky, přičemž nezvyšovali mzdy ani ceny surovin. Výsledkem bylo, že přibližně jedna třetina osobních příjmů končila v rukou pouhých 5 % procent obyvatelstva.⁹

Obrázek 1: Prezident Herbert Hoover¹⁰

Tím, že své zisky znovu investovali do růstu svých firem, působili podnikatelé stále větší nerovnováhu mezi vzrůstající produktivitou a klesající kupní silou. Vysoké zisky lákaly bohaté vrstvy k burzovním spekulacím.

Hoover začal zvyšovat výdaje na veřejné práce, zvýšil dotace do zemědělství prostřednictvím FFB (*Federál Farm Board*). Snahou bylo udržet ceny na vysoké úrovni. Prostředkem měl být například výkup zemědělských surovin. Výsledkem samozřejmě bylo, že se vytvořily ohromné zásoby, které byly drženy mimo trh. Ceny ale nevzrostly.¹¹

⁹ ŠÍMA, J. *Trh v čase a prostoru*. Praha : Liberální institut, 2000, s. 76. ISBN 80-806389-09-X.

¹⁰ *Herbert Hoover* [online]. Washington : White House, 2009 [cit. 2009-12-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.whitehouse.gov/about/presidents/herberthoover>>.

¹¹ ŠÍMA, J. *Trh v čase a prostoru*. Praha : Liberální institut, 2000, s. 77. ISBN 80-806389-09-X.

Co se týče zahraničního obchodu, prosadil Hoover sazebník, který zaváděl omezení zahraničního obchodu prostřednictvím nejvyšších cel v historii USA. K udržení vysokých mezd a cen provedl Hoover další krok. Omezil dramaticky imigraci. Během pár měsíců na konci roku 1930 snížil počet imigrantů z Evropy o 90 %. Vše bylo doprovázeno státní propagandou, která se snažila přemluvit mladé lidi, aby se vrátili do škol a opustili trh práce. Dalším krokem byl útok na burzu, která sice nepatřila pod státní dohled, ale burza byla považována za hlavního nepřítele lidu. Hoover se mylně domníval, že dochází k poklesu cen proto, že jsou umožněny tzv. krátké prodeje a tak v lednu 1930 předložil zákon, který tento běžný způsob obchodu zakazoval a měl tak působit na růst cen akcií. Roku 1932 se Hoover rozhodl k řadě dramatických státních intervencí, které lze označit za Hooverův Nový úděl (*New Deal*).

Důležitou částí Hooverova programu bylo založení RFC (*Reconstruction Finance Corporation*), která měla používat státních fondů k poskytování úvěrů bankám, průmyslu, zemědělství a místním vládám. Během roku 1932 poskytla RFC celkové úvěry ve výši 2,3 mld. dolarů. Přibližně polovina byla poskytnuta bankám, 17 % železnicím a 9 % zemědělství. Hoover dále zavedl v roce 1932 první federální program podpor – *Emergency Relief and Construction Act*. Skrze RFC byly státům v rámci tohoto programu poskytovány značné finanční prostředky. Se zhoršující se situací krachovaly banky tím, jak si lidé vybírali své peníze a hromadili je raději doma, než aby riskovali jejich ztrátu v některé z bank. Státní měnová politika se tuto situaci snažila řešit tak, že pumpovala do ekonomiky nové peníze – prováděla inflaci a prezident vyzýval k boji proti hromadění peněz (*hoarding*).¹²

Hooverova reakce na krizi:

- zvýšil cla,
- zvýšil výši úvěrů poskytovaných FEDem,
- poskytl prostředky ze státních fondů ke stavbě dlouhodobých projektů,
- podporoval půjčky bankám,
- prováděl veřejné stavby,
- zakázal aukce dluhopisů,
- nutil podnikatele, aby nesnižovali mzdy.¹³

¹² *Herbert Hoover* [online]. Osobnosti dějin, 2009 [cit. 2009-12-22]. Dostupný z WWW: <<http://dejak-osobnosti.webnode.cz/herbert-hoover/>>.

¹³ ŠÍMA, J. *Trh v čase a prostoru*. Praha : Liberální institut, 2000, s. 76. ISBN 80-806389-09-X.

Na svou kritiku Hoover reagoval slovy:

„Mohli jsme také nedělat nic. ... Místo toho jsme navrhli... program největší obrany ekonomiky v historii státu. ... Poprvé v historii krizí klesly dividendy, zisky a životní náklady dříve, než poklesly mzdy. ... Ty byly udrženy do té doby... dokud zisky téměř nevymizely. Mzdy jsou nyní v reálném vyjádření největší na světě.“¹⁴

Hooverovi se za celou dobu výkonu jeho úřadu nepodařilo oživit hospodářství. Jeho výsledky nepřesvědčily voliče a při prezidentských volbách dali svou nespokojenost najevo volbou Franklina Delana Roosevelta.

3.2 Franklin Delano Roosevelt

Rooseveltův návrh řešení krize při nástupu do funkce se zcela lišil od Hooverových nákladných „řešení“.

Roosevelt navrhoval následující:

- okamžité a drastické snížení vládních výdajů,
- nezvyšovat národní dluh,
- zastavit další zadlužování k pokrytí běžných deficitů,
- snížit náklady vlády a vyrovnat rozpočet.

Krize měla dle Roosevelta povahu války, proto i použité metody „obran“ měly být bojové. Výsledky se brzy dostavily. Byla zakázána noční práce, ulicemi procházely hlídky, které kontrolovaly, zda někdo náhodou „tajně“ nešije kalhoty či košili. Práce se musela šetřit pouze na den. Nebylo již nadále možné svobodně se rozhodovat o výrobě, prodeji, cenách, kvalitě apod.¹⁵

Schopnost Roosevelta energicky zahájit reformy okouzlovala řadu lidí – především levicové intelektuály. V okolí Roosevelta se v jeho tzv. mozkovém trustu pohybovali lidé, kteří chtěli kratší pracovní týden, více inflace, konec zlatého standardu, více veřejných prací, vědecké řízení ekonomiky. Zastáncům inflace „pomohl“ zbavit se zlatého standardu. Cenu zlata stanovoval od té doby v podstatě sám Roosevelt.

¹⁴ *Herbert Hoover* [online]. Osobnosti dějin, 2009 [cit. 2009-12-22]. Dostupný z WWW: <<http://dejak-osobnosti.webnode.cz/herbert-hoover/>>.

¹⁵ *Franklin Delano Roosevelt* [online]. 2007, 20.4.2006 [cit. 2009-12-22]. Dostupný z WWW: <<http://druha.svetova.cz/osobnosti/franklin-delano-roosevelt/>>.

Obrázek 2: Prezident Franklin D. Roosevelt¹⁶

Podobně jako Hoover, měl i Roosevelt jeden cíl, který ale krizi dále prodlužoval a to byla přetrvávající nezaměstnanost. Zkrácení pracovního týdne, vyplácení slušných mezd za kratší týden a zabránění nespravedlivé konkurenci a hroživé nadprodukcí byly výsledkem krize a nikoli její příčinou. Nezaměstnanost neklesala. Nově vytvářená pracovní místa znamenala pouze přesun pracujících z jednoho sektoru do druhého a ničení míst v soukromém sektoru. Jeho ekonomický program se ukázal být katastrofální. Velkou depresi ukončila až válka, která Rooseveltovi velmi pomohla k jakémusi očištění se v očích obyvatelstva. Dalším jeho krokem bylo zřízení agentury zabývající se regulací hospodářství, a výsledkem byl odchod 10 milionů lidí do armády. Rok 1940 - nezaměstnanost dosahovala přibližně 15 %. Ohromný zásah státu ve snaze ničit produkci a držet mzdy vysoko, byl příčinou toho, že nezaměstnanost nezmizela. Trh byl stále více a více omezován. Skutečné vyléčení krize znamenal až přechod z válečné výroby na výrobu mírovou. V roce 1946 došlo k největšímu ročnímu propadu produkce v historii Spojených států (19 %). Nezaměstnanost zůstávala okolo 4 %. V roce 1947 byl rozpočet poprvé po dlouhé době v přebytku.¹⁷

¹⁶ *Franklin Delano Roosevelt* [online]. Washington : White House, 2009 [cit. 2009-12-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.whitehouse.gov/about/presidents/franklindroosevelt>>.

¹⁷ ŠÍMA, J. *Trh v čase a prostoru*. Praha : Liberální institut, 2000, s. 88-89. ISBN 80-806389-09-X.

4 Ekonomická opatření v době krize

4.1 New Deal „Nový úděl“

Od roku 1933 uskutečňuje prezident a vláda tzv. program New Deal, kterým se snaží najít východiska z krize a který byl poměrně úspěšný, tento plán pomohl k ozdravení národního hospodářství. Byl to plán státního zásahu a řízení celého hospodářství. New Deal obsahoval soubor norem k oživení ekonomiky a zastavení krize. Celý tento systém „Nový úděl“, v podstatě šlo o ekonomická opatření, která měla radikálním způsobem překonat krizi pomocí státního plánování, kontroly a řízení. Pravděpodobně nejdůležitějším opatřením v rámci programu New Deal byla všeobecná podpora financování bank. Stát poskytoval bankám rozsáhlé peněžní prostředky, plynoucí z příjmů státního rozpočtu, z vnitřních půjček záměrného znehodnocování dolaru a opuštěním tzv. zlatého standardu. V roce 1936 vyhlásil Roosevelt tzv. druhý New Deal. Jeho záměrem bylo prohloubit státní zásahy do zemědělství, do pracovních vztahů a do průmyslu. Současně chystala Rooseveltova vláda rozsáhlou reformu státního aparátu, především pak soudnictví.¹⁸

Kongres celkem projednal a schválil v průběhu 100 dní sedmdesát různých zákonů, týkajících se průmyslu, zemědělství, obchodu, a především bankovního systému.

Zákony na podporu amerického hospodářství:¹⁹

- pro obnovu zemědělství - Agriculture adjusmen Act (AAA) – kompenzoval zemědělce za omezování produkce, dotace, zastavení výrobu některých produktů,
- národní zákon na obnovu průmyslu National Industrial Recovery Act (NIRA) – např. program pro výstavbu přehrady Tennessee,
- finanční zákon - Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC) pojišťuje vklady u bank, s cílem obnovit důvěru veřejnosti v bankách,
- zákon o sociálním zabezpečení - Social Security Act (SSA) poskytl finanční pomoc pro starší 65 let, postižené, nemocné, nezaměstnané,
- Wagnerův zákon - Wagner Act – rozšiřoval práva odborů.

¹⁸ *Finanční krize a šance na sociální revoluci* [online]. ČSAF, 29.7.2003 [cit. 2010-03-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.csaf.cz/print.php?clanok=857>>.

¹⁹ *New Deal* [online]. Wikipedie, 3.3.2010 [cit. 2010-03-16]. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/New_Deal>.

Základní nástroje programu New Deal:²⁰

- soubor opatření než ucelenou koncepci,
- strukturální programy – na obnovu zemědělství a průmyslu: regulace konkurence, cen, rozsahu výroby, minimální mzdy – snižování mezd státním zaměstnancům a snižování důchodu, financování veřejných prací, budování infrastruktury, stavby dálnic a železnic, stavby přehrad, průplavů,
- sociální programy – program pro pomoc nezaměstnaným, opatření ke zlepšení sociálního postavení dělníků a zaměstnanců, zákaz dětské práce, upravení délky pracovní doby na 35 – 48 hodin týdně,
- daňová reforma – daňová progresse, stát vyšší daní ovlivňuje chování jednotlivých firem,
- podpora členství v odborech – umožnění odborům vyjednávat stávkovat,
- reforma bankovního systému – zákaz vývozu zlata a všech plateb ve zlatě, státní dozor nad bankami, částečná regulace bankovního systému, regulace úvěrů, finanční pomoc ohroženým bankám, reorganizace centrální banky.

4.2 Pozitivní a negativní myšlenky New Dealu

New Deal vyřešil v krátké době nezaměstnanost, kdy byli najímáni mladí nezaměstnaní lidé, ve věku 15 – 25 let do pracovních kempů na stavbu například přehrady Teennessee, na budování elektrifikace oblastí, budování národních parků takto vytvořená pracovní místa znamenala zánik pracovního místa ve sféře soukromé, utlumil se tak rozvoj soukromých firem. Nastal dramatický nárůst vládních výdajů na projekty veřejných prací, zemědělské dotace. Vzrostla nejvyšší sazba daně z příjmu z 24 % v roce 1929 až na 79 % v roce 1935, Roosevelt totiž počítal s tím, že z daní od jednotlivců a podnikatelů profinancuje vládní program. Stal se opak, utlumil se rozvoj soukromých společností, neboť podnikatelé odmítli investovat, jelikož tím by došlo k dobrovolné konfiskaci jejich majetku. Neúspěch donutil Roosevelta v předvolební kampani v roce 1936 použít novou taktiku. Prostí Američané ho obdivovali, protože přestal podporovat podnikatele. Politici a podnikatelé ho tvrdě kritizovali za strategii, kterou použil, tj. peníze za hlasy. Občanům slíbil, že peníze vybrané na daních vloží do populistických programů a to mu zajistilo znovuzvolení.

²⁰ TAJOVSKÝ, L. *New Deal a jeho místo v meziválečné hospodářské politice* [online]. Praha : VŠE - Fakulta národohospodářská, Autoreferát disertační práce, 2004 [cit. 2010-03-18]. Dostupné z WWW: <http://nb.vse.cz/khd/Download/tajovsky_autoreferat.pdf>.

Programy:

- nepřinesl očekávanou obnovu ekonomiky USA,
- předkrizové úrovně bylo dosaženo až v roce 1939,
- konečné oživení přišlo až se vstupem USA do WWII – výdaje na zbrojení,
- rapidní růst vládních výdajů,
- strmý pokles nezaměstnanosti.²¹

4.3 Zlatý standard

Zlatý standard původně znamenal takový peněžní systém, v němž je peněžní jednotka definována jako určité množství zlata a zlato slouží jako konečné médium vyplacení. Vydávání společných peněz bylo omezeno hlavně náklady pro státní pokladnu, jelikož při ražbě nových mincí a přeražbě starých opotřebovaných mincí vznikají veliké ztráty.

Během období Zlatého standardu v letech 1879-1914 měl americký dolar hodnotu 0,048 trojské unce čistého zlata /tedy 20,67 dolaru za jednu trojskou unci/. Zlaté mince nutně netvořily dominantní médium každodenní směny. Při vydávání své vlastní papírové měny, soukromé komerční banky a také vládní centrální banky, garantovaly směnitelnost vydaných bankovek za zlato a držely za tímto účelem zlaté mince a zlaté slitky jako rezervu pro případ požadavku na vyplacení. Protože měly banky smluvní povinnost vyplatit zlato, bylo množství papírové měny a šekových vkladů - každodenních platebních prostředků - spojeno s množstvím zlata.

Systém zlatého standardu – v období let 1880 až 1913 byl založen na definici každé měny pomocí fixního množství zlata.

Mezi charakteristické rysy tedy patřily:

- a) základní parita každé měny byla vyjádřena zlatým obsahem,
- b) měnový kurz nad vymezenou paritu osciloval v rozmezí tzv. horního a dolního zlatého bodu.

Měnovým kovem je zlato. Jde o postavení zlata jako základu peněžní jednotky v národním peněžním oběhu a jako základu srovnávání měn v mezinárodních vztazích. Rozeznáváme tři druhy zlatého standardu, podle kterých je konvertibilita bankovek ve zlato upravena 1. standard zlaté mince.²²

²¹ VOBOŘIL, K. *Finanční krize a šance na sociální revoluci* [online]. ČSAF, 29.7.2003 [cit. 2010-03-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.csaf.cz/print.php?clanok=857>>.

²² NĚMEČEK, E. *Mezinárodní měnový systém. Otázka konvertibility, stability a likvidity*. Praha : Karolinum, 2000, s. 19-21. ISBN: 80-246-0081-1.

Zlatý standard byl odpovědný za bankovní paniky ve Spojených státech během 19. století a za peněžní kontrakci 1929-33, a tudíž za Velkou depresi. Peněžní kontrakce 1929-33 je považována za příklad škodlivé deflace. Nastala už během dohledu Federálního rezervního systému z důvodu slabého bankovního systému a zmatené centrální banky. Bankovní systém ve Státech byl během 19. století náchylný k panikám a tato jeho vlastnost přetrvala také do období 1929-33, kdy FED nedokázal zabránit destrukci peněžní zásoby, což způsobilo zranitelnost amerického bankovního systému. Zlatý standard nezaručuje dokonalou stabilitu růstu peněžní zásoby, ale historické srovnání ukazuje, že v praxi poskytuje umírněnější a stabilnější peněžní růst než současná politicky ovlivnitelná centrální bankovní komise určující nárůst papírových peněz. Růst peněžní zásoby je potom plně řízen tržními silami a ne vládními příkazy. Historickým problémem amerického bankovníctví byly některé nepatřičné regulace, které oslabily americké banky a nikoliv Zlatý standard.²³

4.3.1 Principy zlatého standardu²⁴

Základní principy:

- zlatým standardem nechápeme pouze skutečnost, že podle zákona má každá měna stanoven přímo obsah zlata (zlatý obsah mají stanoveny i papírové měny). Zlatý standard znamená, že centrální banka peněžní známky v jejich nominální zlatý obsah opravdu konvertuje, volně prodává zlato za nominální hodnotu. Ve Zlatém standardu je bance nařízeno do jisté výše udržovat „zlaté krytí“ emitovaných bankovek.
- zlatý standard je efektivní pouze tehdy, když centrální banka skutečně konvertuje bankovky ve zlato, což je jí ukládáno ze zákona. Pokud je tato povinnost na nějakou dobu suspendována, pak můžeme říct, že je to měna papírová, i když jde o měnu zlatého standardu.
- **Standard zlaté mince** - v oběhu jsou plnoobsažné zlaté mince, které bývají ražené i na soukromý účet. Centrální banka má za povinnost proplácet ve zlatých mincích bankovky v jakékoliv nominální hodnotě. Standard zlaté mince fungoval po celém světě mnoho let až do první světové války. Nejdéle se udržel v USA, a to až do roku 1933.

²³ Selhání FEDu způsobilo černý čtvrtek na newyorské burze [online]. 2007, 24.10.2005 [cit. 2009-03-02]. Dostupný z WWW: <<http://zpravy24.pantax.cz/2005/10/24.10.05.htm>>.

²⁴ ROTHBARD, M. *Důvody pro 100 % zlatý dolar* [online]. Zlatý standard, 3.11.2008 [cit. 2010-03-08]. Dostupný z WWW: <http://www.zlatystandard.cz/?page_id=122>.

- Pouze při standardu zlaté mince můžeme říct, že zásoba zlata v centrální bance je též využívána jako rezervní fond mincovního kovu pro ražbu mincí. Rezervní fond zajišťuje funkci při konverzi bankovek ve zlato a jednak také funkci rezervního fondu světových peněz.
- **Standard zlatých slitků** - plnoobsažné zlaté mince nejsou zpravidla nově raženy a postupně jsou staženy z oběhu, i když ve spoustě případů nepřestávají být zákonným platidlem. Centrální banka musí konvertovat bankovky podle nominálního obsahu zlata jen ve zlaté slitky, např. pruty nebo cihly, a je povinna prodat každému neražené zlato za pevnou nominální cenu. Přičemž smí prodávat pouze celé zlaté slitky měnového zlata, které mají danou hmotnost 12,5 kg. Tím je zajištěno, že soukromníci nebudou konverzi bankovek ve zlato využívat.
- **Standard zlaté devizy** - zlaté mince už nebývají raženy a jsou stahovány z oběhu. Centrální banka už nemá za povinnost měnit bankovky přímo ve zlato, ale podle zákona je povinna konvertovat bankovky ve zlaté devizy podle nominální parity. Za vlastní měnu musí prodat takové množství deviz, které je možné v zahraničí konvertovat ve zlato.

4.3.2 Nedůvěra ve zlatý standard

Během 30. let 20. století všechny země postupně upouštěly od pravidel zlatého standardu, protože přestal vyhovovat jako základ peněžního oběhu. S rozvojem zemí rostl i objem výroby a obchodu a bylo zapotřebí větší množství měnového kovu (zlata). Ne všechny země ho měly po válce dostatek. Nejvíce zlata měla po válce Amerika. V zemích, které měly nízké nebo žádné rezervy zlata, obnovovali zlatý standard pouze v podobě zlaté devizy.²⁵

²⁵ GREENSPAN, A. *Zlato a ekonomická svoboda* [online]. Zlatý standard, 30.9.2008 [cit. 2010-03-02]. Dostupný z WWW: <http://www.zlatystandard.cz/?page_id=6>.

5 Teorie výkladu příčin hospodářské krize 30. let 20. století

Pohledy významných světových a československých prvorepublikových ekonomů z období 30. let 20. století na příčiny, průběh a řešení velké hospodářské krize se v některých myšlenkách liší, v některých doplňují nebo dokonce shodují. Současní ekonomové 21. století přehodnocují její příčiny a následky a srovnávají ji s krizí současnou na základě historických poznatků. Několik let po skončení první světové války panoval mezi většinou tehdejších ekonomů názor, že ekonomická evoluce dosáhla svého vrcholu. Všeobecně se věřilo, že výchozí poznatky o Velké hospodářské krizi jsou pravým nástrojem, s pomocí něhož lze vysvětlit většinu hospodářských jevů.

Již v průběhu 20. let 20. století začínala ekonomická věda dostávat první vážné trhliny. Hlavní ránu tehdejším ekonomickým pravidlům a zákonům zasadila až celosvětová velká deprese (1929-1933). S jejím průběhem a následky si dosavadní ekonomická teorie nedokázala dostatečně poradit a její důsledky plně vysvětlit. Teorii Adama Smitha (1723-1790 - zakladatel ekonomické vědy a otec klasické ekonomické školy) o neviditelné ruce trhu se začali mnozí ekonomové vysmívat.

John Maynard Keynes byl první, kdo přišel s novou teorií o vysvětlení celosvětové deprese. Jeho teorie do tehdejší nejistoty vnesla nové světlo a upoutala pozornost odborných kruhů.²⁶

5.1 John Maynard Keynes (1883-1946)

Byl anglický ekonom, osobnost, která svou teorií převrátila pohled na státní finance, prosazoval jiné vysvětlení deprese, než jaké poskytovala klasická ekonomie a to ovlivnilo ekonomy i veřejnost na dlouhá desetiletí.

John Maynard Keynes byl synem univerzitního profesora logiky a politické ekonomie na Cambridgeské univerzitě Johna Nevilla Keynesa, kde studoval. Zde se věnoval nejprve studiu matematiky a filosofie. Po několika letech se však cílem jeho hlavního zájmu stala ekonomie. Přikláněl se k teorii významného představitele neoklasické cambridgeské školy Alfreda Marshalla, u kterého studoval. On sám se pak také stal profesorem na King's College v Cambridgi. Na této univerzitě působil až do roku 1940. V letech 1911-1945 byl zároveň Keynes hlavním redaktorem nejznámějšího

²⁶ ZEMÁNEK, J. *John Maynard Keynes (1883-1946) – osobnost, která svou teorií převrátila pohled na státní finance* [online]. Euroekonom.cz, 11.2.2003 [cit. 2010-03-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.euroekonom.cz/osobnosti-clanky.php?type=jz-keynes>>.

britského ekonomického časopisu *Economic Journal*. Stal se odborníkem v oblasti peněžního oběhu a bankovníctví, stal se poradcem ministra financí Velké Británie ve věci financování válečných výdajů, působil jako člen správní rady Bank of England. Ovlivnil jednání v Bretton-Woods v USA, která se stala základem pro uspořádání mezinárodního finančního systému po 2. světové válce.²⁷

Za svůj život stihl napsat Keynes také několik odborných prací, které významně ovlivnily pohled na tehdejší ekonomicko-hospodářskou scénu. Mezi jeho hlavní práce patří slavná kniha "Ekonomické důsledky míru" (1919), "Traktát o peněžní reformě" (1923), "Pojednání o peněžích" (1930) a kniha "Jak zaplatit válku" (1940). Nejznámějším a zároveň nejvýznamnějším dílem Johna Maynarda Keynesese se stala Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz (1936), která byla reakcí na tehdejší hospodářskou depresi. V tomto díle prezentoval svou teorii přístupu k hospodářským problémům, tato teorie dala základ ke vzniku tzv. Keynesiánské revoluce tehdejšího ekonomického myšlení a teoretického řešení hospodářských krizí.

Dílo: Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz

Obecná teorie zaměstnanosti způsobila doslova převrat v tehdejší pohledu na hospodářství a významně ovlivnila chod celého 20. století. Keynes v ní prezentoval svou novou teorii pohledu na ekonomii a hospodářství, a tím se stal zakladatelem nového ekonomického směru: keynesiánství. Keynes v knize nově definoval tzv. funkci úspor. Klasická ekonomie vysvětlovala vyšší úspor vyšší úrokové míry. Budou tím větší, čím větší bude úroková míra. Keynes přišel s jiným vysvětlením tohoto problému. Úspory byly podle něj závislé na výši osobních příjmů – důchodů. Sníží-li se důchody, sníží se i příjmy. Pokud poklesne spotřeba, dojde ke snížení důchodů výrobců spotřebního zboží a tím i ke snížení jejich úspor. Spoření lidí se tak podle něj nakonec obrátí proti nim. Čím více budou spořit, tím menší budou mít své příjmy (za předpokladu, že tak budou činit i všichni ostatní).²⁸

Ekonomové předkeynesovské doby si vysokou nezaměstnanost vysvětlovali příliš vysokými mzdami. Podle nich se při takto vysoké nezaměstnanosti sníží mzdy zaměstnanců a nezaměstnanost zmizí. To Keynes vyvracel svou teorií. Pokud zaměstnavatelé sníží svým zaměstnancům mzdy, zároveň tím sníží jejich

²⁷ SOJKA, M. *John Maynard Keynes a současná ekonomie*. Praha : Grada Publishing, spol. s r. o., 1999, s. 21-23. ISBN 80-7169-827-X.

²⁸ ZEMÁNEK, J. *John Maynard Keynes (1883-1946) – osobnost, která svou teorií převrátila pohled na státní finance* [online]. Euroekonom.cz, 11.2.2003 [cit. 2010-03-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.euroekonom.cz/osobnosti-clanky.php?type=jz-keynes>>.

koupěschopnost a tím i celkovou agregátní poptávku (po jejich zboží). Budou tak dosahovat nižších zisků a své zaměstnance začnou propouštět. Vše se tak dostane podle Keynesa do jakési spirály, z které není bez vnější pomoci úniku. Keynesův „zákon klesajícího sklonu ke spotřebě“, podle něhož s rostoucími důchody společnosti klesá i jejich sklon ke spotřebě, chtěl dokázat, že čím jsou tedy lidé bohatší, tím více se snaží šetřit (to bylo pozdějším dlouhodobým výzkumem vyvráceno). Snižují tak celkovou agregátní poptávku a následkem toho je stále vyšší nezaměstnanost. Pomocí takto výše definovaných zákonů a teorií se Keynesovi na první pohled podařilo vysvětlit dlouhodobou nezaměstnanost, která panovala při velké depresi 30. let 20. století. Keynes se snažil dokázat, že celé hospodářství může být i při takto vysoké nezaměstnanosti v rovnováze a Smithova neviditelná ruka trhu situaci nijak nevyřeší. Navrhoval proto své vlastní hospodářské řešení s viditelnou rukou státu.²⁹

Keynesův názor na hospodářskou politiku lze shrnout do citátu z jeho Obecné teorie:

*"Kdyby ministerstvo financí naplnilo staré láhve bankovkami, zakopalo je přiměřeně hluboko v opuštěných uhelných dolech, které by potom byly zasypány až k povrchu odpadky, a ponechalo by pak soukromému podnikání, aby podle dobře osvědčených zásad laissez-faire znovu tyto bankovky byly vykopány ze země... nemusela by již existovat nezaměstnanost a nepřímo by se to odrazilo pravděpodobně tak, že by se reálný důchod společnosti, jakož i její kapitálové bohatství patrně podstatně zvýšily. Bylo by ovšem mnohem rozumnější stavět domy apod., ale brání-li tomu politické a praktické obtíže, je předcházející prostředek lepší než nic."*³⁰

Keynesovy hospodářské teorie se tak v 60. letech 20. století chopili politici a začali ji převádět do praxe. Začali využívat státní rozpočet ke svým vlastním politickým cílům. Za Kennedyho vlády dosahovalo hospodářství Spojených států nevídaných úspěchů a podobně se vyvíjela situace i v celé západní Evropě. Keynesova teorie se začala zadrhávat a čím dál více se jevila jako vysoce proinflační. Hospodářský růst 60. let 20. století se v 70. letech 20. století změnil na nekontrolovatelnou inflaci, která začala přerůstat přes 12 procent. Vypořádali se s ní až Keynesovi odpůrci, které vedl Milton Friedman. Keynes svou teorií, v jejíž platnost po několika letech sám přestával věřit, zboural dosavadní tabu o vyrovnaných státních rozpočtech a zahájil tak éru

²⁹ HRABÁLEK, M. *John Maynard Keynes* [online]. Finančníci.cz, 2009 [cit. 2010-03-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.financnici.cz/john-maynard-keynes>>.

³⁰ *John Maynard Keynes* [online]. Wikipedie, 2010 [cit. 2010-03-03]. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/John_Maynard_Keynes>.

nekontrolovatelných deficitů národních rozpočtů, která trvá dodnes. Keynes tak dal svým výzkumem a metodou nahlížení na hospodářství alespoň další nástroje do rukou svých odpůrců. Ti pak mohli nerušeně pokračovat v další cestě za hledáním nových ekonomických pravidel a zákonů.³¹

5.2 Milton Friedman (1912-2006)

Mezi největší odpůrce celého keynesiánského systému a státního plánování patřil představitel do té doby opovrhovaného monetaristického proudu, Milton Friedman, Podle něho nemohla tato politika přinést hospodářství nic jiného, než vysokou inflaci a s ní i spoustu dalších problémů.

Milton Friedman se narodil v roce 1912 ve Spojených státech, do nichž krátce před tím přišli z Ukrajiny jeho rodiče. V roce 1928 se Friedman zapsal na studia na Rutgersově univerzitě. Během krátké doby přechází na univerzitu do Chicaga, kde studuje ekonomii. Po dvou letech studia na této škole se stává asistentem Henryho Schultze. Na této katedře se setkává Friedman s budoucími ekonomy Georgem Stiglerem a Allanem Wallisem. Teorie Milтона Friedmana vychází z klasické ekonomie Adama Smithe. V roce 1935 nastupuje Milton Friedman jako zaměstnanec Výboru pro národní zdroje. Jednou z prací, na které se zde podílí je výzkum příjmů obyvatelstva. Tyto výzkumy později inspirují Friedmana k vypracování hypotézy permanentního důchodu. Tu publikuje v roce 1957 v knize "Teorie spotřební funkce".³²

Během válečných let (1941-1943) pracuje Friedman na americkém ministerstvu financí a v letech 1943-1945 jako matematický statistik na Columbijské univerzitě. Tady se společně s Allanem Wallisem a Haroldem Hotellingem zabývá statistickými analýzami zbraňových systémů, válečné taktiky a kontroly kvality munice. V roce 1946 se vrací Milton Friedman zpět na Chicagskou univerzitu jako mimořádný profesor. O dva roky později se zde Friedman stává řádným profesorem. Jeho výzkumy byly oceněny Nobelovou cenou za ekonomii. V době 70. let 20. století se Spojené státy dostávají do ekonomických nesnází. Keynesiánská hospodářská politika, kterou tato země aplikuje ve stále větším a větším množství od dob Velké deprese 30. let 20. století, začíná přinášet první vážné problémy. Po několika desetiletích relativně

³¹ HRABÁLEK, M. *John Maynard Keynes* [online]. Finančníci.cz, 2010 [cit. 2010-03-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.financnici.cz/john-maynard-keynes>>.

³² ZEMÁNEK, J. *Milton Friedman (1912-2006) - jeden z největších ekonomických liberálů 20. století* [online]. Euroekonom.cz, 5.5.2003 [cit. 2010-03-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.euroekonom.cz/osobnosti-clanky.php?type=jz-friedman>>.

vysokého hospodářského růstu doprovázeného obrovským nárůstem byrokracie, státního přerozdělování, stále větším vlivem odborů, znárodnováním některých hospodářských odvětví (železniční doprava, těžba uhlí), regulací cen vybraných produktů (pohonné hmoty, bydlení), zřizováním dalších státních komisí a ministerstev, přicházejí první náznaky chronické nemoci celého systému. K vysoké inflaci se v krátké době přidává i vlna vysoké nezaměstnanosti. V ekonomice dochází k tzv. stagflaci - jevu, kdy roste inflace zároveň s nezaměstnaností. Evidentně tak přestává platit tolik uznávaná "Phillipsova křivka", která současný růst těchto dvou makroekonomických veličin vylučuje.³³

Na přelomu 80. let 20. století přichází ve Spojených státech k moci Ronald Reagan a ve Velké Británii Margaret Thatcherová. Ti keynesiánskou politiku odmítají a přiklánějí se k monetarismu. Během dvou let jejich vládnutí je inflace pod kontrolou. Milton Friedman se v tomto období stává vysoce respektovanou osobností. Spolu s ním přichází tzv. monetaristická kontrarevoluce, která je odpovědí na keynesiánskou revoluci 30. let 20. století. Mezi největší Friedmanovy práce patří například "Teorie spotřební funkce" (1957), v tomto díle využil své poznatky ze svého zaměstnání ve Výboru pro národní zdroje. Inspirovaly ho výzkumy o příjmech obyvatelstva, ze kterých vzešla hypotéza o permanentním důchodu. Teorií permanentního důchodu vyvrací Friedman mylné závěry J. M. Keynese o tom, že čím bohatší bude společnost, tím bude více náchylná ke spoření a méně ke spotřebě. To podle Keynese povede v budoucnosti ke stagnaci kapitalismu. Friedman naopak na základě svých výzkumů dokázal, že poměr úspor domácností na jejich celkovém důchodu je po celá desetiletí (staletí) v podstatě konstantní a neměnný. Následující desetiletí 20. století správnost jeho závěrů jen potvrdila. V dalších dílech se objevuje jeho uvažování o penězích, o měnové politice, o ekonomické stabilitě, o makroekonomii. Například díla: "Monetární historie Spojených států 1867-1960" (1963), "Příčiny a důsledky inflace" (1963) a hlavně pak ekonomické bestsellery "Kapitalismus a svoboda" (1962) a "Svoboda volby" (1980).³⁴

„Milton Friedman byl jedním z největších velikánů ekonomické vědy, byl pravděpodobně největším ekonomem druhé poloviny 20. století. Současně byl člověkem, který zásadním způsobem ovlivnil hospodářskou politiku na celém světě. A

³³ ZEMÁNEK, J. *Milton Friedman (1912-2006)- jeden z největších ekonomických liberálů 20. století* [online]. Euroekonom.cz, 5.5.2003 [cit. 2010-03-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.euroekonom.cz/osobnosti-clanky.php?type=jz-friedman>>.

³⁴ *Biografie* [online]. Praha : VŠE, 7.6.2007 [cit. 2010-03-03]. Dostupný z WWW: <<http://ciks.vse.cz/Edice/nobel/Friedman/biografie.aspx>>.

v neposlední řadě byl člověkem, který přesáhl tyto dvě odborné oblasti a zásadně promluvil k otázce svobody, trhu, kapitalismu. Čili byl u něho i tento širší společensko vědní záběr a díky tomu zásadní debata o ideologii naší doby. V každém z těchto tří oborů by stálo za to o něm dělat takovéto vzpomínkové setkání. Ale součet těchto tří věcí dohromady je naprosto mimořádný a naprosto unikátní. Všemi těmito třemi oblastmi se zabýval celý život, ale určitou strukturaci je provést možné. Na počátku byl hlavně teoretikem. V průběhu času se více a více přesouval do hospodářské politiky a v závěru více a více do obecnějších otázek. Byl to člověk nesmírně milý, nesmírně živý, nesmírně přívětivý. Změnil svět. Byl jedním z mála, kterému se „výhybku“ na kolejích podařilo přehodit. Byla to obrovská šedesátiletá práce, ale stála za to. Jsem moc rád, že se nás tady sešlo tolik, abychom si na něj vzpomněli a abychom si ho aspoň trošku tímto způsobem připomněli.“³⁵

5.3 Friedrich August von Hayek (1899-1992)

Friedrich August von Hayek se narodil 8. května 1899 ve Vídni v rodině vysokoškolských učitelů. Jeho otec August von Hayek, byl lékařem a váženým botanikem, pracoval na vídeňské univerzitní katedře botaniky jako tzv. "Privatdocent". V březnu 1917, ještě před ukončením studia na gymnáziu, narukoval Hayek do armády. S vírou, že válka bude trvat méně než rok, nastoupil mladý Hayek k polnímu dělostřelectvu na italskou frontu. Po návratu z války v roce 1918, z které se vrátil postižen malárií, zahájil Hayek studium několika oborů na Vídeňské univerzitě. Pod dojmem své válečné zkušenosti se však jeho zájem přesunul z přírodních na vědy společenské. Během svého studia na Vídeňské univerzitě Hayek se zaměřil na ekonomickou teorii Ludwiga von Misesa, který mu jako první ukázal, jak nebezpečné jsou všechny socialistické a kolektivistické myšlenky pro demokratický vývoj a Hayek pak ve svých dílech kritizuje právě socialistické ideje. Z Misesových děl načerpal Hayek mnoho zkušeností ze světa monetární teorie, inflace a socialistické politiky a ty se pak objevovaly ve všech jeho dílech. Po ukončení studia v roce 1921 nastoupil Friedrich August von Hayek na několik let do vídeňského institutu pro "vypořádání předválečných dluhů mezi národy". Bylo to právě v letech velké rakouské (německé) poválečné inflace, která měla negativní dopady na celé tehdejší hospodářství. Jak Hayek během krátké doby pochopil, byl Ludwig von Mises téměř jediným člověkem v celém Rakousku, který znal mechanismy této inflace, a který věděl, jak s touto inflací

³⁵ KLAUS, V. *Vzpomínka na Moltona Friedmana* [online]. Praha : Václav Klaus, 6.12.2006 [cit. 2010-03-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.klaus.cz/clanky/753>>.

skoncovat. V březnu 1923 odjel Hayek na rok do Spojených států studovat ekonomii na Newyorskou univerzitu. V roce 1927 zakládá společně s Misesem rakouský institut pro výzkum hospodářství. Od roku 1929 začíná Friedrich A. von Hayek působit na London School of Economics v Anglii. Tady se setkává s celou řadou významných ekonomů a především pak se svým hlavním teoretickým odpůrcem Johnem Maynardem Keynesem, se kterým vedl během následujících let mnoho odborných sporů ohledně celosvětové hospodářské politiky. I přes tyto spory však patřil Keynes mezi nejlepší Hayekovy přátele.³⁶

Dílo Friedricha A. von Hayeka

Během svého působení v Londýně vydává Hayek svá nejznámější odborná díla: "Teorie peněz a obchodního cyklu" (1929), "Cena a výroba" (1931) a "Čistá teorie kapitálu" (1941). V roce 1944 vychází Hayekův bestseller "Cesta do otroctví", který parodicky věnuje všem socialistům, a ve kterém kritizuje všechno socialistické. Touto knihou se stává Hayek na několik příštích let jednou z nejslavnějších osobností v Anglii a USA, a z druhé strany však ztrácí mnoho svých příznivců. V roce 1952 vychází Hayekovo pověstné dílo "Kontrarevoluce ve vědě" (1952) a "Ústava svobody" (1960). V roce 1974 získává Friedrich August von Hayek Nobelovu cenu za ekonomii, kterou bylo oceněno jeho celoživotní dílo. Konec života prožije Hayek na univerzitě ve Freiburgu a tam v roce 1992 v 93 letech umírá.³⁷

Nejvýznamnějším objevem Hayekovy teorie byl objev komunikačního cenového systému. Hayek přišel na to, že tou tajemnou silou, která řídí chod tak komplikované společnosti, jaká je současná civilizace, je cenový systém. Ceny podle něj přenášejí informace mezi všemi účastníky celého systému, a ty informují o tom, co mají vyrábět, co mají nakupovat, pro jaké výrobní postupy se mají rozhodnout a jak mají všechny dostupné zdroje racionálně využívat, aby nedošlo k plýtvání. To platí jak pro spotřebitele, tak pro majitele výrobních faktorů (podnikatele). V podstatě je jedno, jestli se jedná o tisíce, milióny nebo miliardy lidí. Nezávislý cenový systém dokáže výrobu a využití zdrojů koordinovat nezávisle na počtu uchazečů. Tou největší genialitou cenového systému je podle Hayeka to, že žádný účastník tohoto systému nemusí vlastnit všechny cenové informace, které se systémem šíří. Každému stačí jen svůj "kousek"

³⁶ ZEMÁNEK, J. *Friedrich August von Hayek (1899-1992) – nesmiřitelný odpůrce socialismu centrálního plánování a kolektivistické ideologie* [online]. Euroekonom.cz, 10.11.2003 [cit. 2010-03-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.euroekonom.cz/osobnosti-clanky.php?type=jz-hayek>>.

³⁷ SIRUČEK, P. *Friedrich August von Hayek (1899-1992) - Nositelé Nobelovy ceny za ekonomii V.* [online]. Praha : VŠE, 2004 [cit. 2010-03-09]. Dostupný z WWW: <http://www.vse.cz/zpravodaj/2004_1/11.htm>.

znalostí cen, podle nějž se může poměrně kvalifikovaně rozhodovat, aniž by tím ohrozil sám sebe i celou společnost. Vlastnit všechny cenové informace je podle Hayeka téměř nemožné, zbytečné a nákladné. Všechny cenové informace jsou podle Hayeka rozptýlené po celé společnosti a jsou vlastněny a využívány pouze individuálně. V tomto bodě začíná Hayekova nesmiřitelná kritika socialismu a všech kolektivistických režimů v čele s komunismem, fašismem a národním socialismem.³⁸

Kvalitně plánovat totiž lze pouze v prostředí svobodného trhu a to jen mezi poměrně malými skupinami účastníků nějakého procesu (výrobní podnik s několika stovkami zaměstnanců). Centrální plánování na úrovni celého hospodářství je proto absolutně nemožné. Hayek byl velikým kritikem a odpůrcem ekonomické teorie J. M. Keynesa. Keynesovo přesvědčení, že by stát měl pomocí hospodářské politiky a státního rozpočtu zasahovat do ekonomického dění a tím zvyšovat agregátní poptávku, kterou by snížil nezaměstnanost, v žádném případě nepodporoval. Takto nastartované a neustále se zvětšující zasahování státu do svobodného trhu a vytváření státních monopolů v určitých oblastech hospodářství na úkor soukromých podnikatelů je podle Hayeka velice nebezpečné a jeho konečné důsledky jsou pro všechny nepřijatelné:

*"Naše svoboda výběru v konkurenční společnosti spočívá na skutečnosti, že když někdo odmítne uspokojit naše přání, můžeme se obrátit na někoho jiného. Máme-li však co dělat s monopolistou, jsme mu vydáni na milost. A autorita řídící celý ekonomický systém bude nejmocnějším monopolistou."*³⁹

(F. A. von Hayek, Cesta do otroctví, kap. Ekonomické řízení a totalitarismus)
V "Cestě do otroctví" nás Hayek upozorňuje na to, že i když jsou ideály umírněných socialistů jakkoliv bohublé a mírumilovné, vždy bývají překonány a do praxe uváděny názory tvrdšího, bezohlednějšího a radikálnějšího křídla z této nebo podobné skupiny. Hayek upozorňoval, že na cestu socialismu se nemůže vydat žádná skupina bez podpory široké veřejnosti. Každý socialista proto musí vnutit svým následovníkům víru ve správnost společenského plánu. A tyto poznatky udělaly z Friedricha Augusta von Hayeka velkého proroka a vizionáře. Velká část toho, co předpovídal, se splnilo. Pokud se v následujících několika letech rozhodla některá země nastoupit cestu socialismu a kolektivizace, dopadla vždy tak, jak předpovídal Hayek, například: Sovětský svaz, komunistické Československo, Severní Korea, Kuba, ale částečně i Velká Británie 70.

³⁸ ZEMÁNEK, J. *Friedrich August von Hayek (1899-1992) – nesmiřitelný odpůrce socialismu centrálního plánování a kolektivistické ideologie* [online]. Euroekonom.cz, 10.11.2003 [cit.2010-03-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.euroekonom.cz/osobnosti-clanky.php?type=jz-hayek>>.

³⁹ ZEMÁNEK, J. *Friedrich August von Hayek (1899-1992) – nesmiřitelný odpůrce socialismu centrálního plánování a kolektivistické ideologie* [online]. Euroekonom.cz, 10.11.2003 [cit. 2010-03-08]. Dostupný z WWW: <<http://www.euroekonom.cz/osobnosti-clanky.php?type=jz-hayek>>.

let 20. století atd. I v současné době některé země se socialistickým modelem experimentují (Bělorusko, švédský model).⁴⁰

Dalším velkým přínosem Friedricha Augusta von Hayeka pro společnost byla jím vypracovaná monetární teorie hospodářského cyklu. V této teorii Hayek tvrdí, že hlavním zdrojem ekonomické nerovnováhy jsou peníze ve formě bankovních úvěrů. Jak tvrdil Hayek, na vrcholu této nerovnováhy stojí centrální banka. Ta svou expanzní politikou šíří celou bankovní soustavou falešné impulsy (rostoucí ceny), kterých se chytají podnikatelé. Díky levným úvěrům tyto podnikatelé uskutečňují zbytečné, "špatné" a hlavně těžko odbouratelné investice do technologií a rozšiřování výroby. Centrální banka tak svým neuváženým "nalitím" peněz do hospodářství zvýšila pouze nestabilitu tohoto systému. Díky takto falešně vyvolané investiční bublině se hospodářstvím šíří zvyšující se inflace a falešně vysoký hospodářský růst po několika měsících vystřídá rychle rostoucí nezaměstnanost a zpětný útlum výroby. Toto je počátek hospodářské deprese. Jako opatření proti těmto nebezpečným jevům navrhol Hayek zneutralizovat peníze tím, že by jejich množství v oběhu bylo stabilní. Toto přání však později poupravil na mírný a uvážený růst oběživa, ke kterému by centrální banka přistupovala velmi obezřetně na základě hospodářské situace. Takto se v podstatě dnes chová většina centrálních bank v dnešním vyspělém světě (FED, Bank of England, ECB i ČNB). Velkou část svého života zasvětil F. A. von Hayek obhajobě liberálních myšlenek a boji proti totalitářství v jakékoli podobě. Právem je tedy považován za jednoho z největších liberálních myslitelů v celém 20. století. Svými myšlenkami tak připravil cestu pro své další následovníky, jakými by například George Orwell se svou "Farmou zvířat" a románem "1984" a Milton Friedman se svou "Svobodou volby".⁴¹

⁴⁰ ZEMÁNEK, J. *Friedrich August von Hayek (1899-1992) – nesmiřitelný odpůrce socialismu centrálního plánování a kolektivistické ideologie* [online]. Euroekonom.cz, 10.11.2003 [cit. 2010-03-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.euroekonom.cz/osobnosti-clanky.php?type=jz-hayek>>.

⁴¹ HOLMAN, R. *Friedrich August von Hayek* [online]. Praha : Centrum pro ekonomiku a politiku, 13.5.1999 [cit. 2010-03-08]. Dostupný z WWW: <<http://www.cepin.cz/cze/prednaska.php?ID=66>>.

6 Federální rezervní systém

Byl založen 23. prosince roku 1913 na návrh presidenta W. Wilsona. Vznikl jako centrální banka Spojených států amerických a měl za úkol zastávat roli banky bank a federální vlády. Důvodem vzniku FEDu bylo zajištění bezpečného, stabilního a silného monetárního a fiskálního systému. Důležitým faktorem eskalace krize byla propojenost komerčního a investičního bankovníctví a udržování zlatého měnového standardu. Banky vklady svých věřitelů investovaly na akciovém trhu a díky růstu akcií vydělávaly a bezstarostně půjčovaly úvěry rizikovým klientům. Tito dlužníci pak neměli v krizi čím splácet a banky po runu svých klientů krachovaly.⁴²

"Run na banku" znamená, když si klienti vyzvednou hotovost, své vklady ve stejnou chvíli. "Run" vzniká, když má vkladatel obavy, že banka je insolventní a že nebude schopna vlády vyplatit. Takže chce své peníze zpět, než bude pozdě. "Run" insolventní banku položí dříve, než za normálních okolností. Zamezením odčerpávání rezerv z bank by omezení plateb skoro určitě zabránilo následné sérii bankrotů bank v letech 1931, 1932 a 1933. Panika by opadla, navrátila by se důvěra a velmi pravděpodobně by nastalo hospodářské oživení začátkem roku 1931. Existence Federálního rezervního systému zabránila přijetí této drastické terapie tím, že snížila zájem silnějších bank, které mylně věřily, že půjčky rezervního systému jim dávají spolehlivou možnost záchrany v případě potíží. Federální rezervní systém mohl nabídnout daleko lepší řešení problému rozsáhlým nákupem vládních obligací na volném trhu. Bankám by to poskytlo dodatečnou hotovost na splnění požadavků svých vkladatelů. Ukončilo by to, nebo přinejmenším silně omezilo sérii bankrotů bank, a veřejnosti by se zabránilo pokoušet se o přeměnu vkladů na hotovost a snižovat tak množství oběživa. Avšak reakce rezervního systému byla váhavá a nedostatečná. Rezervní systém v podstatě stál se založenýma rukama a nechal jít krizi svou cestou a to opakoval i během nadcházejících dvou let. A po dvou letech hluboké krize FED reagoval zvýšením úrokové míry, která zatížila banky vyšším úrokem než kdykoliv v předchozí historii. Toto opatření přijal, aby odvrátil odliv svých zlatých rezerv k zahraničním držitelům dolarů. Dopad byl vysoce deflační, způsobil další tlak, jak na komerční banky, tak na podnikovou sféru. Federální rezervní systém mohl zmírnit tuto tvrdou finanční ránu trhu nákupem vládních obligací na volném trhu, ale neudělal to.⁴³

⁴² JOHNSON, P. *Dějiny amerického národa*. 1. vyd. Praha : Academia, 2000, s. 583-586. ISBN 80-200-0799-7.

⁴³ JOHNSON, P. *Dějiny amerického národa*. 1. vyd. Praha : Academia, 2000, s. 583-588. ISBN 80-200-0799-7.

V roce 1932, pod silným tlakem Kongresu, FED konečně provedl rozsáhlé nákupy na volném trhu. Ve chvíli, kdy se začaly projevat blahodárné důsledky. Kongres odstoupil a FED okamžitě program ukončil. Poslední bankovní panika v roce 1933, znovu iniciovala sérií bankrotů bank. Panika se šířila v newyorské finanční komunitě a samotný FED začal panikařit. Ředitel newyorské federální rezervní banky se snažil o vyhlášení bankovních prázdnin. Federální rezervní banka byla uzavřena společně s komerčními bankami a dne 6. dubna roku 1933 byly vyhlášeny prezidentem Rooseveltem celostátní bankovní prázdniny. Centrální bankovní systém byl vytvořen proto, aby se krize nemusela řešit. Provedl rozsáhlejší, úplnější a ekonomicky škodlivější omezení plateb, než jaké dosud naše historie zaznamenala. Na vrcholu prosperity v polovině roku 1929 bylo v USA skoro 25 000 komerčních bank. Na začátku roku 1933 jejich počet klesl na 18 000. Když byly prezidentem Rooseveltem odvolány bankovní prázdniny deset dní po jejich oznámení, bylo povoleno znova otevřít jen 12 000 bankám a později jen 3 000 dalším. Celkově během čtyř let krize zmizelo zhruba 10 000 z původních 25 000 bank. Celkové množství oběživa zaznamenalo podobně drastický pokles. Z každých 3 dolarů uložených v bankách a v kapsách občanů v roce 1929 zůstalo v roce 1933 méně než 2 dolary. To byl bezprecedentní finanční kolaps. Zlaté rezervy USA od srpna 1929 do srpna 1931, tedy během prvních dvou let hospodářského poklesu rostly, a to byl jasný důkaz, že USA byly na čele procesu. Jestliže by FED jednal podle pravidel zlatého standardu, musel by zvýšit množství peněz. Namísto toho nechal ve skutečnosti množství peněz klesat.⁴⁴

FED měl na starosti vedení a řízení národní monetární politiky, a to prostřednictvím ovlivňování peněžních a úvěrových podmínek v ekonomice, usilující o plnou zaměstnanost a stabilní cenovou hladinu, udržení jisté míry inflace. Dohlíží na regulaci bankovních institucí směřující k zajištění bezpečnosti a dobrého stavu národního finančního a bankovního systému a k ochraně úvěrových práv spotřebitelů. Potlačuje systematická rizika, která mohou vzniknout z finančních trhů, a udržuje stabilitu finančního systému. Provádí spolehlivý finanční výkon vlády USA, veřejnosti, finančním institucím a to i zahraničním institucím. Hlavní roli hraje i ve správě národního platebního a peněžního systému.⁴⁵

⁴⁴ *Anatomie krize* [online]. Praha : Liberální institut, 1992 [cit. 2009-03-21]. Dostupný z WWW: <<http://www.libinst.cz/sv/kapitola3.php3>>.

⁴⁵ *FED* [online]. Brno : Mendelova univerzita v Brně [cit. 2009-03-21]. Dostupný z WWW: <http://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=4725>.

7 Velká hospodářská krize 30. let 20. století v Evropě

Velká deprese zasáhla v různém stupni všechny kapitalistické země a uvrhla jejich ekonomiky zpět na úroveň z počátku 20. století.

Objem světové průmyslové výroby se snížil o 38 %, zahraniční obchod o 34 % a téměř ho rozvrátila. Boj o nová odbytiště s posilováním ochrany domácího trhu vedly k obchodní válce všech proti všem. Krize vyvolala nutnost státních zásahů do hospodářské činnosti, současně se objevily pokusy o hospodářské plánování. Urychlila proces centralizace a koncentrace kapitálu. Větší podniky se často sdružovaly v celky a vyřazovaly z trhu slabší výrobce. Zemědělská produkce poklesla o třetinu. Zde se projevila prudkým poklesem cen zemědělských produktů, snížení zemědělských příjmů vedlo k omezování investic, nákupů strojů, hnojiv. Rostla zadluženost zemědělských usedlostí. Zemědělská krize nejvíce zasáhla Polsko, Maďarsko, Rumunsko a Jugoslávii. Zahraniční obchod klesl o 34 %, který byl značně dezorientován společně s měnovým a úvěrovým systémem. Tíha krize dolehla na široké vrstvy pracujících, kteří byli masově propouštěni ze zaměstnání. Počet nezaměstnaných se pohyboval okolo 12 – 14 milionů osob. Pokles výroby, růst nezaměstnanosti a zhoršování postavení pracujících vyvolávalo četná sociální napětí a konflikty.

Velká deprese také vyvolala zastavení amerických úvěrů a odliv kapitálu vedl v evropských zemích k těžké finanční krizi. Řada německých a rakouských bank se zhroutila. Velká Británie provedla devalvaci libry a opustila zlatý standard. Postupně se zhroutily všechny měnové systémy vázané na libru, marku nebo dolar. Francii se dařilo ze začátku krizi úspěšně čelit díky reparačním ziskům, jelikož odbytiště výrobků nebylo tak závislé na anglosaských zemích, avšak v roce 1931 krize postihla i Francii.

7.1 Francie

Ve Francii se zdálo, že krize ani tuto zemi nezasáhne, ale i Francii krize ovlivnila. Krize postihuje export a tyto obtíže jsou vyvolávány vysokou hodnotou francouzského franku. Francie doplácí dvojnásobně na devalvaci anglické libry, jelikož měla značnou část finančních zásob v této měně. Průběh krize ve Francii není tak prudký ani hluboký, protože francouzské hospodářství bylo více samostatné a méně otevřené. Malé rodinné podniky kladly tuhý odpor bankrotům a odmítali propouštět zaměstnance. Proto bylo ve Francii v roce 1935 jen 64 tisíc nezaměstnaných a výroba

poklesla o 20 %. Francouzská vláda byla k vývoji krize zpočátku nečinná. Po volbách v roce 1936 se vlády ujala Lidová fronta, která podporovala zvyšování role odborů a posilování vlivu státu v centrální bance, zvyšovala mzdy. Tato opatření vedla k růstu nákladů a cen, což se projevilo snížením konkurenceschopnosti francouzského zboží na světových trzích. Docházelo k odlivu kapitálu ze země a k utlumení investiční činnosti ve Francii. Jednání vlády bylo neúčelné a v roce 1938 byla nahrazena kabinetem E. Daladiera.⁴⁶

7.2 Německo

V Německu vzhledem k nestabilním vnitropolitickým poměrům se krize rozrůstala v nebezpečnou krizi státu. Prudký pokles amerických úvěrů po roce 1929 vedl v Evropě a zvláště v Německu ke katastrofě. Četné firmy se zhroutily, banky musely uzavřít své přepážky. Následovalo masové propouštění. Počet nezaměstnaných v Německu překotně narůstal, od září 1929 až 1931 se zvýšil z 1,6 milionu na 4,3 miliony. V roce 1933 počet překročil 6 milionů.⁴⁷

Stát se snažil čelit recesi měnovými restrikcemi a omezením zahraničních půjček. Americké banky vymáhaly zpět své krátkodobé půjčky, což mělo velký dopad na německou ekonomiku. Němci chtěli splatit půjčky a jediným řešením bylo, že si brali půjčky další, tím se začal kapitál přesouvat ze země a odstartovala se velká nestabilita. Krize dosti postihla průmysl, jeho výroba se snížila o polovinu. Německá vláda a majitelé podniků využili vysoké nezaměstnanosti ke snižování měst. Propad cen zemědělských produktů snížil kupní cenu venkovského obyvatelstva. Z krizové situace vyvodil důsledky říšský prezident Paul von Hindenburg, který byl zvolen roku 1930 a jeho kabinet se zaměřil na krátkodobé a neúčinné reformy. Chtěl, aby se mezi Rakouskem a Německem vytvořila celní unie, ale to mělo za následek ostrou reakci Francie a Velké Británie. Investoři utíkali a finanční krize se prohloubila. Po volbách v roce 1933 se chopil moci Adolf Hitler, který sliboval rychlý vzestup ekonomiky, byli obyčejní Němci nadšení. Hitler slíbil lidem práci a sociální jistoty, nejhorší bylo, že všechny jeho sliby se mu, poté co se v roce 1932 dostal k moci, dařily plnit. Rychle začal v Německu proces militarizace společnosti a hospodářství. To byl také klíč k dodržení slibů, které Hitler dal Němcům. Hitler začal zbrojení a dal lidem práci,

⁴⁶ *Příčiny hospodářské krize* [online]. 2. světová válka, 2005 [cit. 2010-04-02]. Dostupný z WWW: <http://www.2svvvalka.estranky.cz/stranka/2_svetova-valka>.

⁴⁷ MULLER, H., et al. *Dějiny Německa*. Praha : NLN, s. r. o., 1995, s. 256. ISBN 80-7106-125-5.

Německo se postupně opět stalo státem, který měl v Evropě a ve světě svůj vliv. Němci začali být zase pomalu tím sebevědomým národem. Povinnosti platit reparace se zbavilo už na začátku 30. let 20. století z důvodu hospodářské krize, kdy si všichni zúčastnění uvědomovali, že by bylo absurdní chtít po Německu, aby je platilo. Německé hospodářství se už v roce 1936 dostalo na úroveň před válkou, až 52 % rozpočtu bylo věnováno na armádní potřeby. Došlo k prudkému rozvoji těžkého průmyslu pro potřeby armády, v Německu začal vůbec v jako první zemi proces zbrojení, který byl v mnoha státech definitivním vysvobozením z hospodářské krize.⁴⁸

7.3 Velká Británie

Jednou z prvních zemí mimo Spojené státy, jež krach na Wall Streetu postihl, se stala Velká Británie, která předtím nezažila takovou hospodářskou konjunkturu, jak ve dvacátých letech a sužovala ji vysoká nezaměstnanost. Londýn zůstával významným obchodním centrem, a byl pravděpodobně hlavním zahraničním trhem amerických akcií. Koncem roku 1929 neklidná hospodářská situace přerostla v chaos. V září Británie devalvovala libru tím, že opustila zlatý standard. Devalvace libry umožnila zvýšit investiční činnost, zlepšení bilance zahraničního obchodu, snažili se tím překonat rychleji krizi. Tento krok měl mezinárodní důsledky.⁴⁹

V roce 1931 počet nezaměstnaných v Británii překročil hranici 2,5 milionu. Mnoho lidí hledalo práci. Všechny průmysl se stěhuje do oblasti velkého Londýna. Labouristická vláda, která se dostala k moci roku 1929, se snažila pomoci s nezaměstnaností, ale nedařilo se. Rychlé vzkříšení britského hospodářství v letech 1931-1935 měl za následek ministr financí Neville Chamberlain. Jeho metody byly jednoduché. Anglie se vzdala zlaté hodnoty. Politika laciných peněz přinesla stovebnímu průmyslu velkou prosperitu.⁵⁰

⁴⁸ *Příčiny a události vzniku 2. sv války - II. díl. Německo. Nacismus. Č 13.* [online]. Palba.cz, 22.4.2008 [cit. 2010-04-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.palba.cz/printview.php?t=2531&start=0>>.

⁴⁹ MAUROIS, A. *Dějiny Anglie*. Praha : Lidové noviny, 1993, s. 428. ISBN 80-7106-084-4.

⁵⁰ MAUROIS, A. *Dějiny Anglie*. Praha : Lidové noviny, 1993, s. 429-431. ISBN 80-7106-084-4.

8 Současná hospodářská krize

8.1 Počátek současné hospodářské krize

Dnešní krize má kořeny ve finančním sektoru, který se od poloviny 90. let minulého století mimořádným způsobem rozrostl, zkomplikoval a zbohatl. Základem byl proces finančního zprostředkování půjček od komerčních bank k investičním bankám. Nový pořádek ve financích měl jeden nedostatek – množství nesplácených transakcí na trhu. Účastníci ztráceli přehled, kdo komu kolik dluží a kdy a za jakých podmínek bude půjčku vrátet. Banky si za tento stav mohou samy, proto by stát neměl pomáhat bankám a finančním institucím. Stát by neměl podporovat krachující firmy na úkor efektivnějších zahraničních konkurentů. Vzestup státních podpor vyvolává protekcionismus po celém světě. Tyto kroky nevedou k oživení.

Současnou krizi vyvolala měnová politika, kterou provozovala americká centrální banka FED v čele s A. Greenspanem, tím, že když se objevil problém v ekonomice, snížil úrokové sazby a nalil stovky miliard dolarů do ekonomiky. Dolar se levně rozléval po celém světě a tato politika dala za příčinu vzniku spekulacím a bublinám na technologických a nemovitostních trzích. A. Greenspan doporučoval Američanům hypotéky s velmi nízkým pohyblivým úrokem, které se ovšem nepříznivou dobou začaly zvyšovat a nyní je nemohou splácet, proto se tato krize nazývá krizí hypotéční a s tím související krizí v sektoru nemovitostí. Hypoteční agentury Freddie Mac a Fannie Mae se tehdy dostaly do vážných problémů a v USA propukla krize na hypotečním trhu. Zdá se, že základní příčinou současné globální finanční krize je vytvoření a následné splasknutí cenové bubliny na americkém nemovitostním trhu. Úpadek hypotéčního trhu vyvolal vlnu krachů bank. První bankrot zasáhl banku Lehman Brother, následovala americká pojišťovna AIG. Bankroty velkých investičních bank napomohly k přesunu finanční krize do Evropy. Krize finančního sektoru a zpomalování ekonomického růstu odstartoval rekordní propad na burzách po celém světě.⁵¹

Úplné počátky současné krize někteří ekonomové vidí ve finančním skandálu utajovaných dluhů, podvodného účetnictví americké firmy Enron (založena v roce 1932), která byla do doby svého krachu do listopadu 2000 považována za vzor moderní silné společnosti. Enron se stal symbolem podvodného podnikání a předmětem soudních žalob. Zaměstnanci Enronu museli dát své úspory na starobní důchod do

⁵¹ HOLMAN, R. *Makroekonomie: středně pokročilý kurz*. Praha : C. H. Beck, 2004, s. 378-379. ISBN 80-7179-764-2.

bezpečných akcií Enronu, zatímco si ředitelé firmy v letech 2000 až 2001 vypláceli miliardy dolarů. V následném vyšetřování skandálu se navíc proti některým energetikům Enronu objevily důkazy o jejich účasti na prohlubování tzv. kalifornské energetické krize. Od roku 2007 se společnost jmenuje Enron Creditors Recovery Corporation. Hlavní představitelé společnosti byli v soudních procesech, které po jejím bankrotu následovaly, vesměs pravomocně odsouzeni a většina z nich dnes vykonává rozsudek odnětí svobody. Velká část dokumentace případu, která byla toho času v newyorské pobočce IRS, budově č. 7, Světového obchodního centra, byla zničena 11. září 2001.⁵²

Růst nemovitostní cenové bubliny bývá zpravidla podporován nadměrnou úvěrovou expanzí. Je zřejmé, že základní příčina jakékoliv finanční krize spočívá v nadměrné úvěrové expanzi, vyvolané novými událostmi (nové vynálezy a objevy, poptávka po nových výrobcích či službách). V ekonomice postupně dochází nejen k růstu reálného výstupu, ale také cenové hladiny dodatečných investic financovaných dluhovým způsobem a spekulací založené na očekávaných kapitálových ziscích. Banky expandují poskytováním úvěrů snižováním rezerv, což vede k nárůstu peněžní nabídky a cenové hladiny. Růst cen nejen způsobuje dodatečný optimismus, ale také snižuje reálnou hodnotu závazků, což podněcuje další a další výpůjčky. V určité fázi však dochází k předluženosti. Za této situace se ekonomika stává značně křehkou a finanční krize může být kdykoliv odstartována jak dlužníky, tak i věřiteli. Dlužníci nejsou schopni splácet závazky podle předem stanoveného umořovacího plánu.⁵³

Nejvíce samozřejmě na protekcionismus doplácí malé země se široce otevřenou ekonomikou, jako je právě Česko. Protekcionismus prostě k vyšší životní úrovni nevede. Vláda může dát krachující firmě příspěvek z veřejných peněz, což znamená, že vláda naruší hospodářskou soutěž. V praxi to nyní vypadá tak, že americká a francouzská vláda zachraňují své automobilky na úkor například Škody, která žádnou veřejnou pomoc nedostala. Vláda může také zakázat dovoz určitého zboží nebo jej uměle zdražit prostřednictvím cel, aby se tzv. zachránili domácí producenti. Tato rovněž "populární" vládní akce znamená, že se zboží pro spotřebitele zdraží. Zabráníme-li dovozu nějakého zboží například tím, že na něj zavedeme clo, budou sice moci domácí výrobci zůstat v chráněných odvětvích a zaměstnanci si udrží svoje místa a mzdy a

⁵² *Enron* [online]. Wikipedie, 10.8.2008 [cit. 2010-04-03]. Dostupný z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Enron>>.

⁵³ *Zaměstnavatelské svazy odmítají šířící se protekcionismus* [online]. Svaz průmyslu a dopravy ČR (SP ČR), 2.3.2009 [cit. 2010-03-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/brezen-2009/zamestnavatele-odmitaji-protekcionismus/1001767/52178/>>.

možná do těchto odvětví přijdou i noví výrobci a zaměstnanci, ale to je jen část problému, konkrétně ta co je vidět. Je však nutné se seznámit i s tím, co není vidět. Předně se zvýší cena zboží pro koncového spotřebitele, v opačném případě by ani neměla ochrana domácích výrobců smysl. Spotřebitelům tak zbude méně peněz na nákup jiných produktů, budou tedy nuceni snížit své výdaje na tyto produkty. To se samozřejmě odrazí u výrobců a poskytovatelů těchto produktů a jejich zaměstnanců – ti tak vydělají méně a možná někteří z nich přijdou i o práci. Největším nebezpečím je verbální odmítnutí protekcionismu a současně v reálném životě uplatňovaný skrytý protekcionismus. Nekoordinované a protekcionistické postupy vlád na globální ekonomickou krizi vedou k poškození světového hospodářství, snížení obchodní výměny a zvýšení cen pro podniky a pro zákazníky. Stupňování těchto bariér vyústí v ekonomické, politické i sociální důsledky.⁵⁴

Historické zkušenosti s krizí v roce 1930 jasně ukazují, že této cestě je třeba se za každou cenu vyhnout. Krize se ve 30. letech 20. století se světovým protekcionismem výrazně prodloužila. Evropská unie se staví proti protekcionismu ze strany USA. Nelíbí se jí podmínky USA na vlastní plán oživení ekonomiky, požadují odstranit ochranářskou klauzuli "Buy American", ustanovení o povinném nákupu americké produkce. Američané tedy název nenápadně upřesnili tak, že to neznamena nic jiného, než: „nakupujte v Americe“ a napomůžete tím hospodářství USA a vlastně i sami sobě, aby USA mohly opět převzít úlohu lokomotivy světové ekonomiky. Summit G20 v listopadu 2009 vyzval členské země, aby nevztyčovaly nové obchodní bariéry. Tato výzva je však některými státy ignorována.⁵⁵

8.2 Příčiny současné hospodářské krize

Příčinou prohlubování krize jsou zřejmě státní intervence a regulace ekonomiky, které nefungují na legislativních základech. Potřeba přijmout odpovídající legislativu v duchu ekonomických zákonitostí pro případ další krize v budoucnu. Jakákoliv krize finanční i nefinanční bývá zneužita nezodpovědnými politiky k zásahu do ekonomiky. Není možné směřovat politiku tam, kam si politici a různé nátlakové skupiny přejí. Pokud se neupraví legislativa, bude se světová ekonomika potýkat s dalšími investičními bublinami, z nichž budou zákonitě následovat další krize a směřovat k všeobecnému hospodářskému i společenskému úpadku. Chyba je také na straně

⁵⁴ HUTLOVÁ, H. *Protekcionismus* [online]. DůmFinancí.cz, 22.5.2008 [cit. 2010-04-03]. Dostupný z WWW: <<http://dumfinanci.cz/zajimavosti/protekcionismus>>.

⁵⁵ ŘIHÁK, H. *Protekcionismus – lék na krizi?* [online]. Lidovky.cz, 24.2.2009 [cit. 2010-03-29]. Dostupný z WWW: <<http://rihak.bigblogger.lidovky.cz/c/72049/Protekcionismus-lek-na-krizi.html>>.

teoretických ekonomů a politiků, kteří volali po stále větší deregulaci a omezování kontroly. Další příčinou je dluhová ekonomika, kdy občané, podnikatelé, firmy i celé státy dnes žijí na dluh. Zatímco dříve byla hodnota peněz kryta zlatem nebo jinou komoditou, moderní bankovníctví tuto praxi zrušilo. Hodnota peněz je tak vyjádřena pouze relativně a nepřímo jejich kupní silou. Problém nastal v okamžiku, kdy se ukázalo, že četné pohledávky, na kterých je hodnota peněz závislá, mohou být nedobytné. Tyto náhlé ztráty ohrozily platební schopnost bank, protože jsou ze zákona podřízeny přísnému dohledu, a právě v jeho selhání je třeba hledat hlavní příčiny současné krize. Příčin vzniku krize je bezpočet. Například může být původcem i pád komunismu, kdy se začala výroba přesouvat za méně placenou pracovní silou z levnějších zemí, nejdříve se přesunula výroba náročnější na lidskou práci, pak i služby, výzkum a vývoj. „Štědře placení Američané a Evropané postupem času přišli o práci.“⁵⁶

Podobně za krizi může i nadbytek peněz velkých společností, které disponují astronomicky vysokým finančním kapitálem, chtějí proto skupovat další i menší podniky, které v krizi padají na dno. Někteří ekonomové toto nazývají očista ekonomiky.

8.3 Důsledky současné hospodářské krize

Ekonomická recese přinesla kromě negativních věcí také řadu pozitivních změn. Firmám například umožnila zrevidovat jejich stávající procesy a uvolnila ruce manažerům při aplikaci nutných nákladových úspor. Krize rovněž motivovala společnosti ke zlepšení kvality jejich obchodního modelu.

V případě tohoto vývoje je důsledek katastrofální. Stát nebude schopen dostát svým závazkům a vyplácet podpory v nezaměstnanosti, nebudou peníze na důchody, na zdravotnictví. Stát nebude mít jinou volbu než začít tisknout peníze a roztočit hyperinflaci. Z tohoto stavu pak již prakticky není cesta ven. Jen se musí času od času poškrtnat nuly na bankovkách a vytisknout nové. Centrální banky mají pro boj s krizí několik možností, nejčastější je tištění nových peněz a manipulace trhu s úroky. Avšak tištěním peněz se bohatství národa nezmění. Dochází pouze k přesunu bohatství a ne k jeho tvorbě. Když se zvýší množství peněz v oběhu, cena zboží se zvýší a hodnota peněz klesá, dochází k inflaci. Vlády a centrální banky záměrně snižují hodnotu peněz. Ekonomové často straší deflací, je to trik, kterým stát získává zdroje.

⁵⁶ PÍRKO, Š. *Nesmyslnost záchran aneb Kdy krize skončí?* [online]. Aktuálně.cz, 2009 [cit. 2010-03-29]. Dostupný z WWW: <<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/stepanpirko.php?itemid=7562&from=3001>>.

Lidé si začnou spořit své těžce vydělané peníze a nechávají si je doma. Celý život žili v nedostatku peněz a byli zvyklí si je ukládat na horší časy. Teď vidí, že se horší časy skutečně blíží a jsou již vlastně realitou, a tak v tomto úsilí budou pokračovat o to intenzivněji, což odstartuje řetězovou reakci. Po automobilovém průmyslu začne propad také v prodeji textilu, elektrických přístrojů, elektroniky. Čím budou mít obchodníci nižší tržby a firmy méně zakázek, tím více se bude propouštět. Čím více se bude propouštět, tím méně peněz zůstane v kapsách běžných občanů. Stát toto začne řešit vyplácením stále více peněz na podporu v nezaměstnanosti. Přínos pro ekonomiku je nulový.

Ekonomové zkoumají, proč z vytvořeného bohatství mají zaměstnanci málo a zaměstnavatelé hodně. Jejich závěr je takový, že zdrojem bohatství majitelů továren je skutečnost, že peněžní odměna, kterou majitelé továren zaměstnancům za vytvořené hodnoty dávají, je menší než v penězích vyjádřená hodnota, kterou zaměstnanci vytvořili. Že bohatství majitelů továren je to, co si přivlastňují z bohatství, které zaměstnanci vytvořili, ale za které majitelé továren zaměstnancům nezaplatili. Tím objevili základní příčinu hospodářských krizí. Jedna skupina – zaměstnavatelé – potřebují prodat výrobky druhé skupině zaměstnancům, která je vyrobila. Jestliže ale členové skupiny zaměstnavatelů dají členům skupiny zaměstnanců peněžní odměnu nižší, než je ta, za kterou mohou členové skupiny zaměstnanců tyto výrobky koupit a přitom zaměstnavatelé dají na trh výrobky, za které zaměstnancům nezaplatili, vytvoří tím stav nerovnosti.

8.4 Pohled ekonomů na současnou krizi

Krise z 30. let 20. století se podle ekonomů nedá srovnávat s tou současnou, ale principiálně jsou úplně stejné - nadvýroba a myšlení vládnoucích garnitur ve většině světa, honba za většími zisky jedinců bez ohledu na způsoby jejich vytvoření. Ekonomové, politici i podnikatelé se zamýšlejí nad současnou ekonomickou situací a cestami z hospodářských potíží. Došli k názoru, že čelíme nejen dopadům ekonomické krize, ale i rizikům politických rozhodnutí. Některé názory varují před protekcionismem v mezinárodním měřítku a označují ho jako „cestu do pekla“. Jiný názor nás utvrzuje, že v době krize potřebujeme své sousedy a nutnost spolupráce, ne si škodit. Velkým rizikem v řešení krize jsou rychlé a nepromyšlené regulace finančního trhu. Mohou tak vzniknout větší škody, než by způsobila hospodářská krize, a ohrožovalo by to zadlužování budoucích generací. Současnou hospodářskou krizi předpovědělo jen

několik ekonomů a panuje mezi nimi jen malá shoda ohledně příčin. Ekonomové tak nejistě předkládají prognózy konce krize.

Paul Samuelson (1915-2009) nositel Nobelovy ceny za ekonomii v roce 1970, jeho nejznámější a nejprodávanější knihou je *Ekonomie*. Prožil několik krizí včetně krize 30. let 20. století, patřil k příznivcům J. M. Keynese. Jeho osobní zkušenosti z krize 30. let 20. století vidí v tom, že nelze spoléhat na samoregulaci kapitalismu kapitalisty samými. Na příkladech mnoha zemí dokazoval, že byrokratické řízení téměř vždy selhává. „Moje životní a studijní zkušenost mě vede k názoru, že bez použití jistého druhu tržního mechanismu nelze udržet vysoký standard života a technologického pokroku. Nepřekvapilo mě, že sovětský systém zkolaboval. Gorbačov udělal chybu, že zavedl určitou svobodu slova předtím, než změnil samotný systém průmyslu a ekonomiky. Myslím, že Číňané si z toho vzali ponaučení a začali reformami hospodářského systému.“ Předpovídal vývoj současné krize, který se zdá být velice reálným: „Myslím, že nakonec skončíme u systému, jenž bude ještě více smíšený, než byl ten dosavadní. Mnoho rozhodnutí bude stále na soukromých subjektech, ale pod dohledem regulátorů.“⁵⁷

Přední ekonomové potvrzují spekulace, podle nichž si současná krize to nejhorší protrpěla, že jsme zřejmě unikli absolutní katastrofě. Jejich reakce na řešení současné krize vládami postižených států jsou různé. Nositel Nobelovy ceny z roku 1993 Robert Fogel soudí: „Problém s americkými stimuly vězí v tom, že jsou financovány dluhově. To v budoucnu bude ekonomiku stahovat ke dnu.“ Edmund Phelps, nositel Nobelovy ceny z roku 2006, se neobává inflace, ale obává se osudu dolaru, kterému podle něj hrozí kolaps. Na to reagoval Paul Samuelson: „Dříve či později přijde nezřízený run proti dolaru. Nedělám si iluze, že by taková situace nevyústila v nový celosvětový otřes.“ Nositel Nobelovy ceny z roku 2001 Joseph Stiglitz vidí uzdravení ekonomiky v odříznutí vlády od dění na burze a pochybuje o důslednosti a efektivnosti opatření americké vlády: „Wall Street přesvědčil Bushe a Greenspana – všichni jsou obdobného smýšlení – aby neregulovali trhy. A to je příčinou nynější pohromy.“

Robert Holman, vrchní ředitel ČNB, objasňuje otázku regulace. Žádná regulace by neměla potlačovat podnikání, konkurenci, svobodnou směnu a inovační procesy.

„Rozhodně nesouhlasím s voláním po větší regulaci finančních trhů. Vlády by měly ponechat větší prostor pro tržní řešení finančních turbulencí a nepodléhat

⁵⁷ KOVANDA, L. *Paul Samuelson v posledním rozhovoru: Krize se vrátí* [online]. Týden.cz, 14.12.2010 [cit. 2010-04-03]. Dostupný z WWW: <http://www.tyden.cz/rubriky/byznys/svet/paul-samuelson-v-poslednim-rozhovoru-krize-se-vrati_151706.html>.

regulačnímu panikaření, kterého jsme svědky zejména v zemích západní Evropy. Probíhající finanční krize není krizí kapitalismu, jak se nám to snaží namluvit levicoví ideologové. Naopak, velkou zásluhu na jejím propuknutí právě měly nezodpovědné a populistické vládní politiky a nepromyšlené vládní regulace. Mám na mysli zejména uvolněnou měnovou politiku americké centrální banky po roce 2001 a vládní podporu bank.⁵⁸

Václav Klaus, prezident České republiky, se dlouhodobě zamýšlí nad celosvětovou současnou ekonomickou situací. Jeho pohled je široký a všeobjímající a důraz klade především na správné pojmenování příčin krize. „Dnešní finanční a ekonomická krize nebyla způsobena selháním trhu, jak se nám tito lidé snaží namluvit, ale selháním chování některých ekonomických subjektů, pohybujících se v rámci systému státem, resp. právě těmito politiky velmi podvázaného, pokřiveného a deformovaného trhu. Směr cesty z naší dluhové pasti není neznámý. Roli státu v naší ekonomice a spolu s ní i objem peněz vybíraný z kapes daňových poplatníků a dávaný k přerozdělování politikům, státním úředníkům a lobistům na ně napojeným, je třeba snižovat. Stejně tak je třeba omezovat přebujelé sociální výdaje a provést důsledné reformy našeho důchodového systému i našeho zdravotnictví. Je třeba zapomenout na zvyšování daní lidem, kteří pracují a firmám, které vytvářejí pracovní příležitosti. Je třeba sáhnout na daňové úlevy pro různé vlivné zájmové skupiny, neboť neexistují žádné výlučné a privilegované skupiny, kterých by se pokles rozpočtových možností neměl dotknout. Je třeba radikálně omezit subvence pro ekonomicky neúnosné alternativní zdroje energie.⁵⁹

⁵⁸ ČÍŽEK, T. HOLMAN, R. *Inflační cílování nemůže pokračovat v dosavadní praxi* [online]. Kurzy.cz, 2010 [cit. 2010-04-03]. Dostupný z WWW: <<http://zpravy.kurzy.cz/215608-holman-cnb-inflacni-cilovani-nemuze-pokracovat-v-dosavadni-praxi/>>.

⁵⁹ KLAUS, V. *Klaus na Žofíně: Kompletní znění projevu prezidenta* [online]. Praha : Václav Klaus, 17.3.2010 [cit. 2010-04-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.parlamentnilisty.cz/arena/politici-volicum/161414.aspx>>.

Závěr

Celá práce je zaměřena na historické události, které jsou spojené s hospodářskou krizí 30. let 20. století v USA a Evropě. Na základě poznatků ekonomů, kteří hledali cesty z této krize, jsou vysvětleny souvislosti příčin a důsledků nejen hospodářské krize 30. let 20. století, ale i současné krize. V době hospodářské krize je důležité zamyslet se nad poměrem etiky, politiky a ekonomiky. Základní omyl ale spočívá v tom, že nejde o krizi ekonomickou, ale o krizi etickou s výraznými ekonomickými příznaky, ale ne ekonomickými příčinami. Mezi kořeny krize je řazena snaha o maximální zisk za cenu podvodu, skrývání úvěrových rizik do nepřehledných balíčků a jejich nepřehledné přeprůje a kumulace. Krizi je možno řešit jedině tehdy, když se spotřeba a z ní vyplývající životní úroveň přizpůsobí reálnému výkonu ekonomik, což ale postihne negativně většinu obyvatel, a to je nepřijatelné. Bude to však nevyhnutelné. Blíží se tedy krize společenská. Lidstvo se díky vědeckým objevům posouvá na jinou úroveň v různých společenských oblastech. Stoupá životní úroveň, snad i díky hypotékám a úvěrům. Současná krize je způsobena tím, že lidé ve vyspělých státech se snaží udržet si vysokou životní úroveň, i přestože na to nemají. Nemají na to proto, že díky jejich nízkému spotřebnímu nákupu začínají stagnovat výrobní i nevýrobní podniky, jejichž majitelé, kteří se původně hnali za ziskem a růstem, nyní krachují. Finančně jim pomáhá stát a následně je postižen daňový poplatník. Krize je zaviněná honbou za ziskem, kterou nakonec platí stát pomocí vysokých daní - čili daňový poplatník. Podmínky při řešení krize by měly být stejné jak pro obyčejné lidi, tak i pro majitele firem a soukromých institucí. Správnou strategií je tedy v hojných dobách šetřit a v krizi nakupovat. Všichni, kteří takhle uvažují, mohou dobře vydělat a zároveň ještě dopady krize zbrzdít.

Podle ekonomů se Velká deprese nedá srovnávat s tou současnou, ale principiálně jsou úplně stejné. I když státy při řešení postupují jinak, je výsledek stejný. Kapitalistický systém zraňuje stále se opakující hospodářské cykly, které jsou součástí tržního hospodářství, a nelze jim předejít.

Zamyšlení nad tím, kdy krize skončí, vyplývá z počátku vzniku krize, tedy až zmizí její příčiny, až přestane kapitalismus žít nad poměry, na dluh a Západ si musí umět vydělat na svoji životní úroveň. Krize může skončit také inflací až devalvací měn.

Názory Tomáše Bati, který úspěšně podnikal v době Velké hospodářské krize, jsou pro minulost i současnost vodítkem, jak se chovat v době krize a bránit se jí. Baťa

nejenže přežil finanční krizi bez jakékoliv pomoci zvenčí, ale i během ní jeho firma vzkvétala, rozmach ukončila až 2. světová válka.

Výrok Tomáše Bati, který finanční krizi vystihl následujícími slovy, potvrzuje mé myšlenky, které se v této práci objevují. „Příčinou krize je morální bída. Přelom hospodářské krize? Nevěřím v žádné přelomy samy od sebe. To, čemu jsme zvykli říkat hospodářská krize, je jiné pro mravní bídu. Mravní bída je příčina, hospodářský úpadek je následek. V naší zemi je mnoho lidí, kteří se domnívají, že hospodářský úpadek lze sanovat penězi. Hrozím se důsledku tohoto omylu. V postavení, v němž se nacházíme, nepotřebujeme žádných geniálních obrátů a kombinací. Potřebujeme mravní stanoviska k lidem, k práci a veřejnému majetku. Nepodporovat bankrotáře, nedělat dluhy, nevyhazovat hodnoty za nic, nevydírat pracující, dělat to, co nás pozvedlo z poválečné bídy, pracovat a šetřit a učinit práci a šetření výnosnější, žádoucnější a čestnější než lenošení a mrhání. Máte pravdu, je třeba překonat krizi důvěry technickými zásahy, finančními a úvěrovými ji však překonat nelze. Důvěra je věc osobní a důvěru lze obnovit jen mravním hlediskem a osobním příkladem.“⁶⁰

⁶⁰ Výrok Tomáše Bati z roku 1932 [online]. Ústí nad Labem : Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 21.5.2009 [cit. 2010-04-03]. Dostupný z WWW: <<http://fzp.ujep.cz/aktuality/TomasBata.pdf>>.

Seznam použité literatury

Literární zdroje

1. CIHELKOVÁ, E. *Světová ekonomika*. Praha: ETC Publishing Praha, 1997. 257 s. ISBN 80-86006-48-4.
2. HOLMAN, R. *Makroekonomie*. Praha: C. H. Beck, 2004. 424 s. ISBN 80-7179-764-2.
3. JOHNSON, P. *Dějiny amerického národa*. Praha: Akademie věd ČR, 1997. 850 s. ISBN 80-200-0799-7.
4. *Kdy, kde, proč & jak se to stalo*. Praha: Reader's Digest výběr, 1997. 448 s. ISBN 80-902069-6-4.
5. KINDER, H., HILGERMANN W. *Encyklopedický atlas světových dějin*. Praha: Lidové noviny, 1998. 628 s. ISBN 80-7106-106-243-X.
6. MAUROIS, A. *Dějiny Anglie*. Praha: Lidové noviny, 1993. 491 s. ISBN 80-7106-084-4.
7. MILLER, D., et al. *Blackwellova encyklopedie politického myšlení*. Brno: CDK Prohlas/Yota, 1995. 580 s. ISBN 80-85617-47-1.
8. MUSIL, P. *Téma č. 4: Vývoj praktické HOPO – intervencionismus a konzervatismus*. Břeclav, 28.2.2009.
9. MÜLLER, H. et al. *Dějiny Německa*. Praha: Lidové noviny, 1995. 589 s. ISBN 80-7106-125-5.
10. NEVINS, A., STEELE COMMAGER, H. *Dějiny USA*. Klatovy: Amlyn, 1994. 379 s. ISBN 80-901494-4-8.
11. NĚMCOVÁ, I., ŽÁK, M. *Hospodářská politika*. Praha: Grada Publishing, 1997. 231 s. ISBN 80-7169-462-2.
12. NĚMEČEK, E. *Mezinárodní měnový systém. Otázka konvertibility, stability a likvidity*. Praha: Karolinum, 2000. 248 s. ISBN: 80-246-0081-1.
13. OLŠOVSKÝ, R. *Stručné dějiny světového hospodářství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978. 534 s. č. 76-10-18/1
14. OPATRNÝ, J. *Amerika v proměnách století*. Praha: Libri, 1998. 841 s. ISBN 80-85983-42-7.
15. *Oxfordský slovník světových dějin*. Praha: Academia Praha, 2005. 680 s. ISBN 80-200-1054-8.

16. PEČENKA, M., LUŇÁK, P. a kolektiv *Encyklopedie moderní historie*. Praha: Libri, 1995. 655 s. ISBN 80-85983-01-X.
17. RUSMICOVÁ, L., SOUKUP, J. *Makroekonomie - základní kurs*. Praha: Melandrium, 2002. 167 s. ISBN 80-86175-24-3.
18. SOJKA, M. *John Maynard Keynes a současná ekonomie*. Praha: Grada Publishing, spol. s r. o., 1999. 156 s. ISBN 80-7169-827-X.
19. ŠÍMA, J. *Trh v čase a prostoru*. Praha: Liberální institut, 2000. 113 s. ISBN 80-806389-09-X.
20. VODIČKA, M. *Den, kdy došly prachy*. Praha: Práh, 2009. 247 s. ISBN 978-80-7252-260-6.
21. WOODS, E. T. *Krach, Příčiny krize a nápravná opatření, která ji jen zhoršují*. Praha: Dokořán, s. r. o., 2010. 222 s. ISBN 978-80-7363-2731-1.

Elektronické zdroje

1. *Anatomie krize* [online]. Praha: Liberální institut, 1992 [cit. 2009-03-21]. Dostupný z WWW: <<http://www.libinst.cz/sv/kapitola3.php3>>.
2. *Biografie* [online]. Praha: VŠE, 7.6.2007 [cit. 2010-03-03]. Dostupný z WWW: <<http://ciks.vse.cz/Edice/nobel/Friedman/biografie.aspx>>.
3. ČÍŽEK, T., HOLMAN, R. *Inflační cílování nemůže pokračovat v dosavadní praxi* [online]. Kurzy.cz, 2010 [cit. 2010-04-03]. Dostupný z WWW: <<http://zpravy.kurzy.cz/215608-holman-cnb-inflacni-cilovani-nemuze-pokracovat-v-dosavadni-praxi/>>.
4. *Enron* [online]. Wikipedie, 10.8.2008 [cit. 2010-04-03]. Dostupný z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Enron>>.
5. *Franklin Delano Roosevelt* [online]. 2007, 20.4.2006 [cit. 2009-12-22]. Dostupný z WWW: <<http://druha.svetova.cz/osobnosti/franklin-delano-roosevelt/>>.
6. *Franklin Delano Roosevelt* [online]. Washington: White House, 2009 [cit. 2009-12-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.whitehouse.gov/about/presidents/franklindroosevelt>>.
7. GREENSPAN, A. *Zlato a ekonomická svoboda* [online]. Zlatý standard, 30.9.2008 [cit. 2010-03-02]. Dostupný z WWW: <http://www.zlatystandard.cz/?page_id=6>.

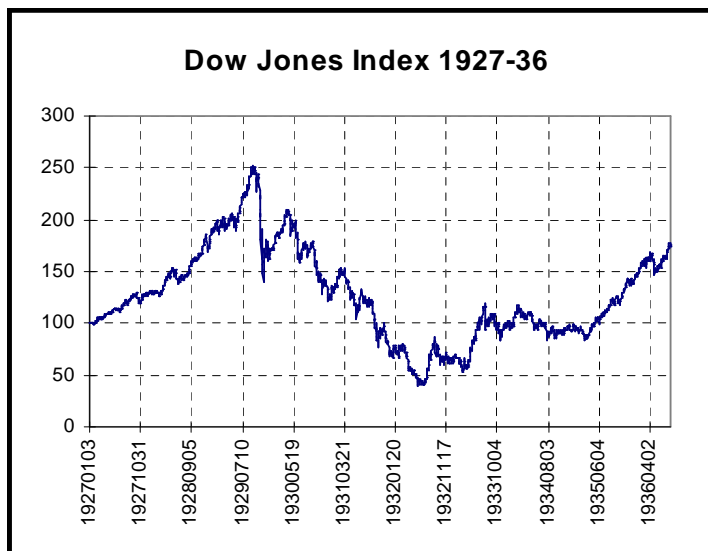
8. *Herbert Hoover* [online]. Washington: White House, 2009 [cit. 2009-12-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.whitehouse.gov/about/presidents/herberthoover>>.
9. *Herbert Hoover* [online]. Osobnosti dějin, 2009 [cit. 2009-12-22]. Dostupný z WWW: <<http://dejak-osobnosti.webnode.cz/herbert-hoover/>>.
10. HOLMAN, R. *Friedrich August von Hayek* [online]. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 13.5.1999 [cit. 2010-03-08]. Dostupný z WWW: <<http://www.cepin.cz/cze/prednaska.php?ID=66>>.
11. HRABÁLEK, M. *John Maynard Keynes* [online]. Finančníci.cz, 2009 [cit. 2010-03-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.financnici.cz/john-maynard-keynes>>.
12. HUTLOVÁ, H. *Protekcionismus* [online]. DůmFinancí.cz, 22.5.2008 [cit. 2010-04-03]. Dostupný z WWW: <<http://dumfinanci.cz/zajimavosti/protekcionismus>>.
13. *John Maynard Keynes* [online]. Wikipedie, 2010 [cit. 2010-03-03]. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/John_Maynard_Keynes>.
14. KLAUS, V. *Vzpomínka na Milтона Friedmana* [online]. Praha: Václav Klaus, 6.12.2006 [cit. 2010-03-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.klaus.cz/clanky/753>>.
15. KLAUS, V. *Klaus na Žofíně: Kompletní znění projevu prezidenta* [online]. Praha: Václav Klaus, 17.3.2010 [cit. 2010-04-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.parlamentnilisty.cz/arena/politici-voicum/161414.aspx>>.
16. KOHOUT, P. *Investice, trhy, kapitál* [online]. 2009 [cit. 2010-03-18]. Dostupný z WWW: <<http://pavelkohout.webz.cz/Mechanismus%20vzniku%20Velk%E9%20krize%201929.doc>>.
17. KOVANDA, L. *Paul Samuelson v posledním rozhovoru: Krize se vrátí* [online]. Týden.cz, 14.12.2010 [cit. 2010-04-03]. Dostupný z WWW: <http://www.tyden.cz/rubriky/byznys/svet/paul-samuelson-v-poslednim-rozhovoru-krize-se-vrati_151706.html>.
18. *Míra nezaměstnanosti v USA* [online]. Wikipedie, 2010 [cit. 2010-03-18]. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Tel_Aviv>.
19. *New Deal* [online]. Wikipedie, 3.3.2010 [cit. 2010-03-16]. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/New_Deal>.

20. *Od první světové války ke světové hospodářské krizi* [online]. Praha: Peníze.cz, 29.7.2003. [cit. 2009-12-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.penize.cz/15897-od-prvni-svetove-valky-ke-svetove-hospodarske-krizi>>.
21. PÍRKO, Š. *Nesmyslnost záchrán aneb Kdy krize skončí?* [online]. Aktuálně.cz, 2009 [cit. 2010-03-29]. Dostupný z WWW: <<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/stepanpirko.php?itemid=7562&from=3001>>.
22. *Příčiny a události vzniku 2. sv. války - II. díl. Německo. Nacismus. Č 13.* [online]. Palba.cz, 22.4.2008 [cit. 2010-04-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.palba.cz/printview.php?t=2531&start=0>>.
23. *Příčiny hospodářské krize* [online]. 2. světová válka, 2005 [cit. 2010-04-02]. Dostupný z WWW: <http://www.2svvalka.estranky.cz/stranka/2_svetova-valka>.
24. ROTHBARD, M. *Důvody pro 100 % zlatý dolar* [online]. Zlatý standard, 3.11.2008 [cit. 2010-03-08]. Dostupný z WWW: <http://www.zlatystandard.cz/?page_id=122>.
25. ŘIHÁK, H. *Protekcionismus – lék na krizi?* [online]. Lidovky.cz, 24.2.2009 [cit. 2010-03-29]. Dostupný z WWW: <<http://rihak.bigblogger.lidovky.cz/c/72049/Protekcionismus-lek-na-krizi.html>>.
26. *Selhání FEDu způsobilo černý čtvrtek na newyorské burze* [online]. Zprávy24.cz, 24.10.2005 [cit. 2009-12-15]. Dostupný z WWW: <<http://zpravy24.pantax.cz/2005/10/24.10.05.htm>>.
27. SIRUČEK, P. *Friedrich August von Hayek (1899-1992) - Nositelé Nobelovy ceny za ekonomii V.* [online]. Praha: VŠE, 2004 [cit. 2010-03-09]. Dostupný z WWW: <http://www.vse.cz/zpravodaj/2004_1/11.htm>.
28. TAJOVSKÝ, L. *New Deal a jeho místo v meziválečné hospodářské politice* [online]. Praha: VŠE - Fakulta národohospodářská, Autoreferát disertační práce, 2004 [cit. 2010-03-18]. Dostupné z WWW: <http://nb.vse.cz/khd/Download/tajovsky_autoreferat.pdf>.
29. *Velká deprese* [online]. 1996, 5.2.2007 [cit. 2009-12-28]. Dostupný z WWW: <http://neviditelnypes.lidovky.cz/ekonomie-ekonomicky-nepravidelnik-xiii-f0n-p_ekonomika.asp?c=A070204_123823_p_ekonomika_wag>.
30. VOBOŘIL, K. *Finanční krize a šance na sociální revoluci* [online]. ČSAF, 29.7.2003 [cit. 2010-03-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.csaf.cz/print.php?clanok=857>>.

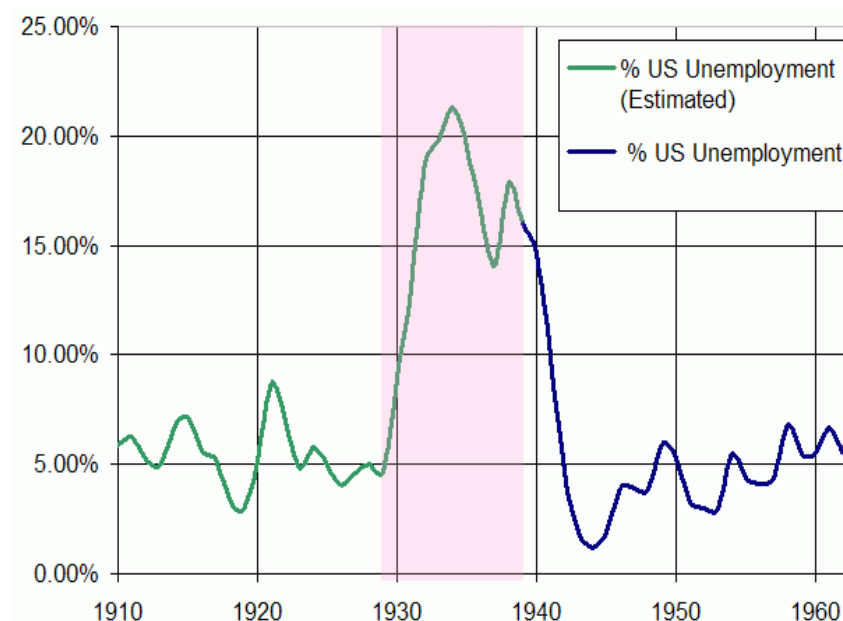
31. *Výrok Tomáše Bati z roku 1932* [online]. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 21.5.2009 [cit. 2010-04-03]. Dostupný z WWW: <<http://fzp.ujep.cz/aktuality/TomasBata.pdf>>.
32. *Zaměstnavatelské svazy odmítají šířící se protekcionismus* [online]. Svaz průmyslu a dopravy ČR (SP ČR), 2.3.2009 [cit. 2010-03-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/brezen-2009/zamestnavatele-odmitaji-protekcionismus/1001767/52178/>>.
33. ZEMÁNEK, J. *Friedrich August von Hayek (1899-1992) – nesmiřitelný odpůrce socialismu centrálního plánování a kolektivistické ideologie* [online]. Euroekonom.cz, 10.11.2003 [cit. 2010-03-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.euroekonom.cz/osobnosti-clanky.php?type=jz-hayek>>.
34. ZEMÁNEK, J. *John Maynard Keynes (1883-1946) – osobnost, která svou teorii převrátila pohled na státní finance* [online]. Euroekonom.cz, 11.2.2003 [cit. 2010-03-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.euroekonom.cz/osobnosti-clanky.php?type=jz-keynes>>.
35. ZEMÁNEK, J. *Milton Friedman (1912-2006) - jeden z největších ekonomických liberálů 20. století* [online]. Euroekonom.cz, 5.5.2003 [cit. 2010-03-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.euroekonom.cz/osobnosti-clanky.php?type=jz-friedman>>.

Příloha:

Graf 1: Průběh Velké krize na americkém akciovém trhu⁶¹

Graf 2: Míra nezaměstnanosti v USA od roku 1910 do roku 1960⁶²

⁶¹ KOHOUT, P. *Investice, trhy, kapitál* [online]. 2009 [cit. 2010-03-18]. Dostupný z WWW: <<http://pavelkohout.webz.cz/Mechanismus%20vzniku%20Velk%E9%20krize%201929.doc>>.

⁶² *Míra nezaměstnanosti v USA* [online]. Wikipedie, 2010 [cit. 2010-03-18]. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Tel_Aviv>.

ABSTRAKT

NOVÁKOVÁ, J. *Hospodářská krize 30. let 20. století : bakalářská práce*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2010. 52 s. Vedoucí bakalářské práce Ing. Jiří Dušek.

Klíčová slova: hospodářská krize, hospodářská politika, New Deal, FED, současná hospodářská krize.

Bakalářská práce se zabývá historickými souvislostmi vzniku a průběhu Velké hospodářské krize ve 30. letech 20. století. Ukazuje, jakým způsobem spolu navzájem souvisí Velká deprese a současná hospodářská krize. Práce porovnává účinnost programů amerických prezidentů Herberta Hoovera a Franklina Delana Roosevelta k řešení krize (např. zavedení systému zlatého standardu, reakce FEDu a jeho dopady na stabilitu finančního systému apod.).

Práce dále shrnuje šíření celosvětové hospodářské krize 30. let 20. století do evropských států a různé postupy jejich vlád na vypořádání se s touto krizí. Porovnává vzniklé ekonomické směry keynesiánců a monetaristů, zabývající se teorií pohledu na ekonomii a hospodářství v době krize. Práce shrnuje myšlenky současných významných světových ekonomů o příčinách krize, možnostech řešení krize jakožto i prognózu budoucího vývoje.

ABSTRACT

NOVÁKOVÁ, J. *The Great Depression: Bachelor thesis*. České Budějovice: The College of European and Regional Studies, o. p. s., 2010. 52 p. Supervisor: Ing. Jiří Dušek.

Keywords: economic depression, economic policy, New Deal, FED, current economic crisis.

This bachelor thesis deals with historical relationships between the origin and progress of The Great Depression. It shows the way The Great Depression and current economic crisis are related to each other. The thesis compares the effectiveness of Herbert Hoover's and Franklin Delano Roosevelt's programs for solutions to crisis (e.g. implementation of monetary system of gold standard, FED's reaction and its impacts upon the financial system stability etc.).

The thesis also summarizes how did the Great Depression spread throughout the European countries and summarizes as well various government actions and how various governments were dealing with this crisis. The thesis compares economic schools of Keynesians and Monetarism in their view of the economic policy times of financial crisis. The thesis summarizes economic theories of current well-known economists such as causes of the crisis, possibilities and solutions to crisis as well as economic prognosis of future development.